

ЖЕЧКА ГОРЧЕВА

ВГРАДЕНАТА НЕВЕСТА

ЛЕГЕНДИ
И ПРЕДАНИЯ

Издателска къща
СТЕНО®

ЖЕЧКА ГОРЧЕВА
ВГРАДЕНАТА НЕВЕСТА

Посвеждавам тази книга на майка ми, която създаде у мен любовта към родината, към нейното минало, към прекрасните легенди и предания, които събирам и пиша през целия си живот.

„Аз много съм се чудил на умението на народа да дава имена на местности, селища и прочее. Той не следва никаква логика нито етимологична, нито фонетична. Каква красота — да се чудии! Види се, народът работи с едно чувство за красота, много по-дълбоко, по-примитивно и по-стихийно — свободно, неподчинено на никакви правила!“

Йордан Йовков

ПРЕДГОВОР

Драги читатели,

Постарах се чрез моите легенди и предания да направите една разходка из миналото по нашите земи. Тя ще ви изправи пред страшни картини на люта бран, на грабежи и насилия от страна на поробителите към онеправдания народ, но и пред силата на любовта към вярата и свободата. В нея ще видите един мълчалив героизъм на обикновените хора в отстояването на вековните традиции и нрави.

Безпределната обич и самопожертвование на нашите предци при запазването на вярата и честта са възбудили възхвала и почит у техните сънародници, които са дали имената им на съответните селища, реки, мостове, местности и други, които са се запазили и до днес.

При тези предания обаче историческото е неразделно преплетено с фантастичното и митологичното.

Написах тази скромна книга, защото мисля, че останалите развалини от градове, крепости и манастири, както и романтичната красота на всякакви природни забележителности неминуемо подбуждат любопитството на тези, които са ги видели, и те искат да научат преданията за тях.

Авторът

ВГРАДЕНАТА НЕВЕСТА

За изграждането на крепостните стени около град Хисар, по-рано наричан Траянов град, се разказват много легенди. Една от тях е легендата за вградената невеста.

Говорело се, че изграждането на тези огромни стени било възложено на майстор Манол. Той е герой от фолклора на балканските народи. Та, градил майстор Манол тази огромна крепост с десет хиляди работници. Не че строителите били лоши, но имало някаква магия в този строеж. Това, което правели през деня с най-голяма вещица, през нощта се събаряло. Сякаш някаква неznайна сила бутвала зидовете да паднат, колкото и здраво да били направени те. Затова строежът напредвал толкова бавно, че господарите всеки ден крещели и раздавали удари наляво и надясно сред работниците.

Дълго мислил майстор Манол заедно с по-добрите майстори що да сторят, та зидовете нощем да не падат. Един от по-старите зидари казал, че в такъв случай в строежа трябва да се вгради млада жена, която на другата сутрин дойде най-рано на мъжа си храна да донесе. И то не сянката ѝ, както обикновено се прави, а самата жена да се зазида жива. Настръхнали косите на по-младите майстори, но нямало как, трябвало да се съгласят, само и само работата им да потръгне.

Вечерта след залез-слънце майсторите се прибрали по къщите си и казали на своите жени за това жестоко решение. Предупредили ги сутринта да не отиват рано при стените на крепостта. Само майстор Манол не казал на своята млада невеста. Сърцето му се обливало с кръв, като я гледал как пъргаво шета из къщи и пее, как любящо люлее първата им момчана рожба в люлката сред одаята. Той знаел, че точно тя, неговата мила, ще отиде първа на строежа, но смятал за нечестно да ѝ каже да не отива. Не мигнал цяла нощ. Гледал през малкото прозорче ярката луна и молел някак си да му помогне, да накара ранобудното му булче да се успи сутринта. После се обръщал към спящата си невеста, милвал я по бузите и мълком се прощавал с нея.

На другия ден призори майстор Манол вървял към строежа с натежали крака. Другите майстори го гледали със съжаление. Те били сигурни, че той не е казал на невестата си за жестокото им решение. И ето, че не след дълго откъм селището се задала гиздавата невеста на майстор Манол. В едната си ръка държала детето, а с другата — котлето с храната, която най-рано от всички жени бе приготвила за любимия си мъж, без да подозира нещо лошо. Но още щом пристигнала на строежа, разбрала всичко. Зидарите отгоре я гледали с такава мъка... А сърцето на майстор Манол налягало да се пръсне.

Без да каже и дума, младата жена пуснула котлето и сама побързала да влезе в предварително приготвената ниша в зида. Помолила само да ѝ оставят по-дълго време гърдите навън, за да може по-дълго да кърми рожбата си. Всички на строежа стояли като окаменели. Затривала се такава хубост, такава младост, и при това майка... А Манол не знаел дали е жив или мъртъв. Знаел само, че строежът вече ще потръгне, но че с неговия живот вече е свършено.

И до днес на една от вратите в крепостта се вижда гюлче и седефче, с които била закичена злочестата невеста, а по-надолу нещо бяло като мляко там, където е кърмила детето си до своя последен дъх в зида.

КАДИН МОСТ

Войските на султан Мурад бързо приближавали река Струма и търсели брод през нея. Когато го достигнали, забелязали, че от другата страна на реката се задава българска сватба. Скоро забелязали, че сватбарите, много изплашени, се заковали на място.

Но ето, че хубавата булка започнала да обикаля хората и да ги подканя да минат през брода спокойно и да не се плашат от турската войска, с която се движи самият султан Мурад. Макар и притеснени, сватбарите пресекли брода и се срещнали лице в лице с турските аскери.

Булката се приближила до султана, свела надолу черните си като маслини очи с дълги мигли върху бялото си като мляко лице и ниско му се поклонила. Тогава Мурад ѝ казал:

— Хубава невесто, кажи ми какъв сватбен подарък искаш от мен заради голямата си смелост. Ще изпълня желанието ти, каквото и да е то!

Без ни най-малко смущение булката казала на султана:

— Велики господарю, за себе си нищо не искам, но погледни колко е лош бродът през реката, а ние всеки ден трябва да минаваме през него. Ще се радваме, ако повелиш тук мост здрав и хубав да се направи!

Султан Мурад оценил благородното желание на гиздавата невеста, както и нейната смелост да го изкаже, и заповядал веднага да започне строежа на мост над река Струма.

Скоро мостът бил построен и наречен „Невестин“, или преведено на турски „Кадън-кюпреси“, който по-късно започнали да наричат Кадин мост. Бил здрав и красив за радост на хората от цялата околност.

И до ден-днешен този мост се извисява над река Струма и носи името „Кадин“ в чест на младата българска невеста, която не се изплашила от султан Мурад и войската му и поискала да се направи. А близкото село все още се нарича Невестино.

СВЕЩЕНИТЕ БРЯСТОВЕ

Старата църква се намирала на три часа път от село Каменик. Около нея имало брястове, чиито години никой не знаел. Стволовете им били толкова дебели, че трима души едва обхващали единия. Лете тези огромни дървета пазели сянка на църквата, а през зимата приличали на верни стражи около нея. От ранна пролет до късна есен в огромните им клони весело пърхали и извивали звучни песни най-различни пойни птици.

Тъй като били съвсем близо до църквата, тези брястове не бивало да се секат. Те били свещени. Така казвали старите хора и никой не смеел дори клонка да откърши от тях. Говорело се, че някога един човек посегнал да сече един от брястовете и ръката му изсъхнала.

В село Каменик живеел богат бей. Той се славел със своята голяма алчност и жестокост. Българи и турци се бояли много от него и изпълнявали всяка негова прищявка. Не щеш ли, за беда на бея му хрумнало да отсече един от брястовете до църквата, за да си направи здрави колела на каруцата. Смятал, че по-добро дърво от тези брястове няма да намери никъде в околността.

Взел той един ден няколко бичкаджии със себе си и отишъл при вековните дървета. Но работниците били християни и знаели, че брястовете около църквата са свещени и не бива да се секат. Беят обаче не вярвал на тези приказки и се развикал:

— Сечете, бре гяури, какво току се туткате! Не вярвайте на бабешките приказки!

Ала хората не помръднали. Тогава беят разярено изкрещял:

— Дайте ми тогава секирата, та аз пръв да ударя дървото! Каквото и лошо да стане, нека на мене да бъде!

Българите започнали да го молят да не прави това, защото зло ще го сполети, но той не искал да чуе. Измъкнал насила секирата на най-близко стоящия работник и се засилил да отсече най-големия бряст, та повече дърва за работа от него да изкара. Замахнал беят със секирата веднъж, замахнал втори път, а дървото си стояло цяло-целеничко.

Замахнал трети път и от него изхвъркнала една голяма треска и го ударила точно между веждите. Турчинът се строполил като мъртъв. Всички се изплашили много. Отнесли го на ръце у дома му.

Беят оживял, но ослепял и с двете си очи. Изповървели се при него много билкари и знахари, че гадатели и баячи, но от никого лек не получил. Накрая решил да позабрави своето скъперничество и да даде пари да направят нова църква до старата с брястовете, та дано най-после очите му да прогледнат.

Събрали се добри майстори — дюлгери, които съумели да изградят хубава църква. Тя се кипрела до другата като млада невеста. После намерили и вещ майстор — зограф, който я изписал вътре с чудни икони. Християните много се зарадвали на неочаквания дар от бея.

Никой не знаел дали беят е прогледнал след единственото си добро деяние, но църквата си стои до ден-днешен и приютява много богомолци. А и старата никой не смее да събори, защото я смята за свещена като вековните брястове около нея.

ПОЛЯНАТА „АТОЛУКА“

Хасан бей Гаванозооглу — управител на Татарпазарджишката кааза, потеглил със свитата си по тесния каменист път от град Пещера през Чифте махала за село Фотиново. Малко преди да напуснат вековните гори, спрели да починат на красива поляна, осеяна с прекрасни ароматни цветя. В единия ѝ край бликал извор със студена бистра вода. Тъкмо място да се поразтъпчат след дългото пътуване, да похапнат сред природата и да пийнат бистра студена вода от извора.

Със свитата на управителя пътувал част от харема му. Младите ханъмки скочили от закритата каруца и затичали по поляната да си берат от дъхавите цветя. Затворени през повечето време в стаите на харема, те искрено се радвали на чистия въздух, на зелената трева, на ароматните цветя. Като се натичали до насита, те седнали в единия край на поляната да похапнат. Обичаят така изисквал — да сядат отделно от мъжете, които не бивало да виждат техните лица. В другия край на поляната боят и придружаващите го вече похапвали сладко, сладко.

Изведнъж при боя дотичал задъхан гавазинът му и съобщил тъжната вест, че прекрасният му жребец неочаквано е издъхнал, като пил от студената вода на извора. Боят страшно се натъжил. Бил много привързан към прекрасното животно. Не вярвал другаде да намери такъв кон. Жребецът бил бял, с няколко черни петна по гърба и около очите, строен, с изящни, но яки крака, с буйна бяла грива. Той сякаш бил част от своя господар Хасан бей. Винаги отгатвал желанията му при най-малкото движение на краката или ръцете. Никога не се налагало да му викат. Още по-малко да го бият с камшик. И ето, че сега го нямало вече. Уморен пил от студената вода на извора и останал завинаги на красивата поляна.

В чест на своя любим кон (на турски „ат“) и на бистрия студен извор (на турски „олук“) Хасан бей нарекъл поляната „Атолука“. Тази тъжна история за злополучния край на красивия жребец бързо се

разнесла из цялата кааза и хората започнали да я наричат така. Така се нарича и днес.

И сега високо в Родопите, над град Брацигово, сред красивите борови и смерчови гори се намира летовището „Атолука“. Дошлите тук туристи се радват на прекрасната природа и научават легендата за малко особеното име на поляната.

СЕЛО ДРАГОЕВО

През турско време царската хазна от град Шумен пренасяли с коли през Преславското дефиле. По шосето, минаващо през това дефиле, поставяли постове да следят преминаването ѝ.

Близо до сегашното село Драгоево се намирала една височина, наречена „Тъпанът“, където думкали тъпани, щом минела колата на хазната, за да бъдат предупредени поставените постове по пътя.

Често пъти разбойнически шайки дебнели тази хазна и се мъчели да я оберат. Веднъж една по-голяма разбойническа чета нападнала постове, които охранявали хазната. Местните хора побързали да се притекат на помощ на охранителите. В този неравен бой с разбойническата банда се отличил с мъжеството си един българин на име Драгия. Най-вече благодарение на него успели да спасят хазната.

Съобщили за това на турските власти в Цариград и от там дошло писмо до Драгия с големи благодарности и похвали за храбростта му. Самият султан искал да награди Драгия с това, което той сам пожелае.

Въпреки скромността си Драгия поискал да му дадат място, където да си построи къща и да обработва земята около нея. Подарили му такова място, освободили го от данъци, дали му и други привилегии.

Драгия побързал да си построи хубав дом и да разработи земята около него. После си потърсил от близките села хубава и работна мома и се задомил. Народили му се здрави и хубави дечица, които огласяли околността със звънките си гласчета и радвали сърцето на Драгия. Тъй като земята му била запазена от турски нашествия, сам той започнал да се чувства като господар. Затова при него дошли да се заселят и други хора и да се ползват от неговите привилегии.

И така с течение на времето там се изградило цяло селище, което хората нарекли на името на Драгия — Драгиево. По-късно обаче започнали да го наричат Драгоево. Това име селото носи и до днес и населението му знае легендата за неговото създаване.

СЕРСКАТА КРЕПОСТ

Турските войски превзели град след град, село след село по нашите земи. Дошло време и на град Сер. Хората успели да се укрият в калето край града.

Поробителите нападали няколко пъти тази крепост, но напразно. Българите устоявали на турските атаки и не се предавали. Тогава турците се разположили около калето и зачакали обсадените сами да се предадат. Пригответи се да чакат дълго и затова донесли много вода и храна и си изградили бивак.

Хората в крепостта също имали достатъчно храна и вода и нямали никакво намерение да се предават. Но времето застудяло и дървата им привършили. Нямало що да правят, налагало се да пуснат един дървар с няколко мулета да посъбере дърва. Жребият се паднал на бай Стоян. А турците все обикаляли около крепостта и чакали да се отвори някоя врата, че да влязат вътре.

Дърварят бай Стоян успял няколко пъти тихичко да се измъкна от калето, без да го забележат нападателите и после пак така да се връща с натоварените с дърва мулета. Но накрая турците го усетили и го заловили. Бай Стоян на колене молил да му запазят живота, като обещал да ги вкара в крепостта. Дори на поробителите не им харесвало предателството, но за тях това било шанс да изловят и избият хората. Дали пари на предателя бай Стоян, обещали му да го направят големец и го пуснали да се побере. Ни лук ял, ни лук мирисал, както се казва, дърварят се прибрал с натоварените мулета при своите и никому думица за турците не казал.

И ето че наскоро в една тъмна нощ бай Стоян пак тръгнал за дърва. Неговите съграждани го изпратили по живо, по здраво и мислели, че пак ще успее да се изплъзне на турците.

Запътил се дърварят към местността „Осемнайсетте чинара“, където се бил уговорил с турците да го чакат. И те наистина били там. Заловили го и го върнали пак при вратата на крепостта. В същото

време останалата турска войска се струпала до вратата, готова да нахлуе в калето, щом тя се отвори за дърваря.

Турците, които заловили бай Стоян, оставили конете си завързани за дърветата и се промъкнали с него до вратата. Дърварят извикал:

— Хей, хора, отворете ми, че измръзнах! Аз съм дърварят.

— Но защо толкова бързо се връщаш? Нима успя да натовариш мулетата за толкова малко време? — отвърнали стражите отвътре.

— Връщам се, защото забравих брадвата си и няма с какво да сека дърветата.

За беда хората от крепостта му повярвали и отворили вратата. Като влизал, и турците се втурнали с него вътре, избили стражите както и самия подъл и глупав дървар и отворили широко вратите за останалата войска.

Българите се били храбро, но нападателите ги превъзхождали многократно и те били избити до крак. Най-дълго се водила неравна битка на малкото площадче сред калето. Нечуваната храброст на българите се оказала недостатъчна при огромния брой турски аскери.

Някои от старите жители на град Сер не вярват, че е имало такъв подкупен от турците дървар, който да ги вкара в крепостта. И да вярват, и да не вярват, в онези тежки кървави времена са се случвали какви ли не неща.

ЕЛЕНОВ МОСТ

Преди много, много години в село Могорче имало 77 къщи, от които 70 били български и само 7 — турски. Българи и мюсюлмани живеели много задружно, помагали си във всичко. Чистият планински въздух ги правел здрави и силни. Българки и туркини били стройни и много красиви. Когато виели кръшни снаги, отивайки за вода на изворите, мъжете — българи и турци, дълго гледали след тях.

Хората от това планинско селце се препитавали със скотовъдство, но любимо занимание, а и хубава храна за тях бил ловът. Особено пристрастен към тази дейност бил младият турчин Мурад. Той обичал да ходи из планината сам. Не се радвал толкова на някое убито горско животно, колкото на красивата природа. Вдишвал с пълни гърди свежия въздух и се радвал на всяко дърво и храст, на всяко цвете и крехка тревичка.

Случило се така, че няколко пъти поред той попадал на един и същи елен. Вдигал пушката да го застреля, но му ставало жал и се отказвал. Наистина еленът бил много красиво животно. Строен, с тънки изящни крака и с глава, богато украсена с причудливо извити рога.

Веднъж младият турчин разказал на свои приятели българи за красивия елен, който често се изпречвал на пътя му и че все му ставало жал да го убие. А те му се присмели и го нарекли „глупак“. Ловецът се ядосал за глупостта си и поел към планината, твърдо решен да убие гордото животно на всяка цена.

И ето че еленът пак застанал на пътя му. Мурад вдигнал пушката, но животното било толкова близо, че той видял в очите му такава болка и молба като у човек... Съвсем объркан, ловецът понечил да стреля, но еленът бързо побягнал. Разочарован от себе си, Мурад тръгнал да слиза надолу към селото. Скоро срещнал седмина българи, които пак му се присмели и казали, че този път сигурно ще убият неговия красив елен.

За беда скоро седмината ловци забелязали красивото животно да се движи забързано сред дърветата. Нали били мнозина, успели да го заобиколят отвсякъде. Нещастният елен ще, не ще, трябвало да влезе в клисурата, през която течала буйна река. Трябвало да я прескочи, а тя била толкова широка... Всеки миг нечий куршум щял да го улучи и той се засилил да прескочи голямата река. Успял да се приземи на другия бряг, но паднал на четирите си изящни крака и ги строшил. Изревал страшно от болка и проклетел с човешки глас:

— Оох, дано хаир да не видите вие, хора от село Могорче, гдето сте тъй жестоки, та без време ме затрихте! От 70 къщи в селото дано до седем да останете! Бял ден в живота си никога да не видите! Ах, умирам в разцвета на живота си... Проклети да сте навеки!

Селяните се ужасили от тази тежка клетва на умирация елен. Проклели се за своята глупост да затрият такова хубаво животно, но вече било късно. Скоро еленът издъхнал, бълвайки тежки проклетия срещу българите. Объркани, мъжете решили да направят мост над реката, та дано клетвата не ги застигне.

Още на другия ден всички читави мъже от селото здраво се заловили за работа и бързо изградили здрав и красив мост над реката. Нарекли го „Еленов скок“ — в памет на красивото животно, което направило храбър опит да прескочи реката и спаси живота си. Много се надявали, че така тежката клетва ще ги подмине.

Но всичко се оказало напразно. Един през друг българите лягали болни и често, често камбаната в селото биела на умряло. Жените вече не хвърляли черните забрадки. Не се чувало вече смях и песни в ничия къща. Болест незначайна затрила много българи. Скоро останали само седем къщи, както ги проклетел умирацият елен.

От тогава в сърцата на българите от село Могорче се вселил някакъв страх, който никога не ги напуснал и се предавал от поколение на поколение.

А мостът над реката си стои и до ден-днешен и все същото име носи — „Еленов скок“.

СИЙКИНА ЛИВАДА

Тежко било положението на българите в село Карайсен от Свищовския санджак. Турците събирали големи данъци и убивали с повод и без повод нещастните селяни. Никой не смеел да им дири сметка, защото пак той щял да излезе виновен.

Дядо Ради имал трима синове и две дъщери, всичките хубави и работни, та радвали отруденото му сърце. Синовете му работели на полето и помагали при гледането на овцете. Дъщерите му Сийка и Тодорка помагали на майка си в къщната работа и приготвяли вече чеизите си.

По-голямата сестра — Сийка, била деветнадесетгодишна, много красива и буйна като момче девойка. Яздеа умело кон и ходела сама до местността „Балканското ливаде“ на няколко километра от селото. Мало и голямо я заглеждали и ѝ се радвали, като я виждали гордо изпънала снага върху коня. Хората от селото често мислели за нея какъв ли момък ще си избере, като е такава хубавица и голяма мъжкарана. Тя още не бе позволила никому цветето ѝ, забодено над ухото, да вземе, нито пък водата ѝ от белите менци да напие.

Една привечер двете сестри отишли за вода на чешмата над селото. Там, както винаги, било пълно с хора като на панаир. Бакъреното сияние на залязващото слънце странно оцветявало лицата им. Чувал се звън на хлопатари на прибиращите се от паша животни. Била чудна лятна вечер. Девойките пълнели от чучурите на чешмата белите си менци и красивите си стомни, а момците ги наблюдавали с желанието да си изберат хубава изгора. А по-старите хора гледали, както се казва, малко сеир. Че какво ли друго развлечение може да има в едно поробено село?

Сред момите на чешмата се откроявали със своята хубост двете сестри Тодорка и Сийка. Тодорка била току-що оформила се девойка с тънка снага като млада фиданка. Била с бяло лице и големи черни очи, които гледали плахо и срамежливо. Движела се плътно до сестра си и сякаш гледала да се скрие някак си в нейната сянка. Противно на нея

Сийка стъпвала напето, гордо изправила хубавата си глава. Лицето ѝ греело като слънце, но в очите ѝ блестели палави искрици. Колкото поплаха била Тодорка, толкова по-смела и дръзка била сестра ѝ Сийка.

Изведнъж се чул силен тропот от копита и докато хората се осъзнаят, турците ги разбутали грубо, приближили се до двете сестри и бързо ги метнали на конете си. Никой от многото селяни там не могъл дори да гъкне. Тодорка стояла на коня изумена и вдървена като мумия, докато сестра ѝ Сийка крещяла, удряла с юмруци турчина, опитвала се да го захапе по ръцете и да се отскубне от него, но напразно... Той бил много як и тя не могла да се освободи и скочи от коня. Скоро ги завели в конака на Чифте кафене в Свищов.

Буйна и непокорна, Сийка три пъти правила опит да избяга от турския конак. И трите пъти я залавяли и връщали отново там. Тогава турчинът страшно се ядосал и ѝ казал:

— Девойко непокорна, търпението ми вече свърши. Или ще приемеш турската вяра, или ще умреш!

— Ще умра, но мюсюлманка няма да стана! Тъй да знаеш! — отвърнала смелата мома.

Дожаляло му на турчина да затрие такава хубост и решил да я остави жива. Но Сийка не понасяла пленничеството в конака и ето, че пак решила да бяга. Успяла някак да се измъкне от стражите и хукнала с все сили към тяхното село. Но турчинът я настигнал в местността „Балканското ливаде“, където по-рано тя често ходела с коня си, и жестоко я прегазил. После минал още няколко пъти през нея, докато копитата на коня му я направили на пихтия. Ужасено, слънцето на небето побързало да се скрие зад облак черен, за да не гледа тази тъй грозна гледка. Нищо не било останало от голямата хубост на Сийка. Погубен бил младият ѝ живот. Птиците замлъкнали по дърветата наоколо. Цялата природа тъгувала за хубавото българско момиче.

Но и това не му стигнало на коравосърдечния турчин. Вземал той няколко заптиета и отишъл в Сийкиното село Карайсен. Отишли първо в кошарата на баща ѝ и изклали всичките му 70 вакли овце. Полудял от мъка, дядо Ради грабнал един кол и ударил турчина с думите: „Това е за дъщеря ми Сийка и невинните ми овчици.“ Тогава турчинът го застрелял.

После заптиетата отишли в дома му и взели всичко, което им харесало. Накрая убили и майката, която горчиво ридаела за дъщерята

и мъжа си. Търсили навсякъде и братята на Сийка, но не ги открили. Те били на лозето и така избегнали смъртта. След това се крили в чужди къщи и колиби около три седмици и накрая отишли в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа. По-късно никой от тях не се върнал в селото. Така се изгубили следите на цяло едно българско семейство. Такава била тогава съдбата на много други семейства.

А хората от селото започнали да наричат местността Балканското ливаде „Сийкина ливада“ в чест на момата, дала живота си, но не предала вярата и свободата си.

ЛЮТИ ДОЛ

Близо до Нареченските бани се намира стръмна скала, която и сега именуват Самоградно кале. За него съществува интересно предание.

При нахлуването на турците в нашите земи горе на калето незнайно кои и как са построили непристъпна крепост. До нея имало достъп само от едно място, което се сливало с Радова планина. Тази крепост имала две врати едната откъм планината, откъдето можело да се мине, а другата кой знае защо над самата страшна пропаст от другата страна на крепостта.

Бягайки от нападенията на нашествениците, доста хора успели да се приютят в тази крепост на върха на Самоградното кале. Но и тук нападателите успели да ги открият и започнали да шурмуват крепостта. Хората вътре се защитавали храбро, но храната и водата вече привършвали. А вътре имало жени и малки деца. Трябвало да се направи нещо за спасяването на хората, укрили се в крепостта.

Когато повече не можели да издържат, храбрите защитници решили да измамят нападателите си. През една тъмна нощ успели да се измъкнат от крепостта, като оставили отключени вратите и от двете ѝ страни.

Нетърпеливите нападатели не дочакали утрото и още в дрезгавината нахлули в крепостта. След като не открили никого в нея, те побързали към другата врата, като си мислели, че тя води към някакви тайни скривалища. Предвкусвайки сигурната си победа, те бързали един през друг да нахлуват през тази тайнствена врата и падали един върху друг в стръмната пропаст. Докато разберат какво става, почти всички турци изпадали долу върху зъберите, заедно с конете си. Настъпил неописуем ужас — писъците на умиращите хора се сливали с жалното цвилене на премазаните коне. Настъпващото утро заварило страшна картина в пропастта под калето. Сякаш цялата природа била замръзнала в неописуем ужас.

От многото кръв и от разлагащите се трупове долът се заприщил и вмирисал. Затова и го кръстили „Люти дол“. Така се нарича и сега.

Разказват, че в онази непристъпна скала се виждала забучена стара желязна стрела, до която е невъзможно да се стигне. А някога, в онези тежки времена, хората са успели там, на връх скалата да построят крепост и да живеят в нея, да се отбраняват от нападателите си, само и само да запазят своята вяра и свобода.

КРАЛИ МАРКО

Разказват, че Крали Марко се родил в град Прилеп.

Като поотраснал малко, баща му го пратил заедно с другите момчета от махалата да пасе кравите. Сред всички хлапетии обаче Марко бил най-слабичкият, най-дребничкият и затова всеки го биел за щяло и не щяло и все него пращали да завръща добичетата.

Веднъж, когато кравите пак се били разбягали насам-натам, Марковите другарчета го пратили отново да ги търси, като предварително го набили хубавичко. Плачейки силно, Марко тръгнал да ги дири из полето. Скоро навлязъл в една голяма нива, засята с пшеница. Насред нивата видял шарена люлка, а в нея — малко детенце. То плачело силно, защото слънцето му печало право в лицето. Било точно по пладне.

Марко бил милостив по природа и затова му дожаляло за детето. Отишъл до едно дърво, откършил един клон и се върнал при люлката да направи сянка на детето. Както си седял и държал клона над люлката, забелязал, че е дошла една много хубава жена. Марко се загледал в нея направо със зяпнали уста. Не бил виждал дотогава толкова хубава жена. Висока, стройна, с дълги до кръста руси коси, които блестели като злато под слънчевите лъчи. А лицето ѝ било бяло, бяло като сняг. Тя била майката на детето в люлката. Като видяла Марко, тя му казала:

— Хей, момче, какво правиш тук при детето ми?

— Видях тук детенцето, оставено на слънцето, та рекох да му направя сянка на лицето.

— Какво искаш в отплата, задето ми направи това добро?

— Нищо не искам. Само ми се ще да съм по-силен от другарите си, та да не ме бият всеки ден и да не ме карат все аз да завръщам кравите.

— Това е най-лесната работа. Ела си бозни малко от моето мляко!

Срам, не срам, Марко отишъл при жената и си бознал малко мляко от бялата ѝ гръд. После жената му рекла:

— Ха сега иди и вдигни хе оня камък там с една ръка!

Марко отишъл при камъка, който бил голям почти колкото него, и си помислил, че не би го вдигнал за нищо на света дори с двете си ръце. Побутнал го само така с един пръст, за да покаже, че тази работа не е за него, когато видял, че камъкът се отместил. После го хванал с две ръце и го повдигнал. Жената пак се обадила:

— Хайде сега опитай с една ръка!

Марко опитал и наистина успял да го вдигне с една ръка за свое най-голямо учудване.

— Сега вече можеш да си ходиш! — казала бялата жена.

Прибрал се Марко при другарите си, които отдалече му крещели:

— Къде се изгуби толкова време бе, хаймана такъв? Кравите пак се разбягаха. Хайде, тичай да ги събереш!

— Този път си ги търсете вие! — отвърнал наперено Марко.

Всички момчетии наскачали ядосани, наобиколили го и се засилили пак да го бият. Марко това и чакал. С едната си ръка хванал един и го тръшнал на земята. С другата друг и пак същото. Скоро всичките момчета лежали на земята и охкали. След това бавно станали, изтръскали се от пепелта и отишли сами да търсят разбягалите се добичета.

Оттогава Марко станал много силен и никой не можел да го надвие. Наричали го „юнак над юнаците“ и по-слабите често го дирели за помощ.

Казват, че голямата си сила придобил, когато бознал от жената в нивата. Тази чудно хубава жена била самодива.

За Крали Марко и неговата нечувана сила се разказват и сега много, много легенди.

КРИЛАТИЯТ МАЙСТОР

Султан Сюлейман решил да вдигне голяма и красива джамия — такава, каквато нямало другаде по света. Затърсил усилено майстор, но не какъв да е, а майстор над майсторите. Не било лесно да се издири такъв, но той успял накрая да го намери. Поставил му тежкото условие да няма друга такава джамия по света.

Майстор Манол приел трудната задача и затърсил подходящи зидари за целта. Когато ги намерил, започнали градежа. Султанът му отпуснал от хазната колкото злато поискал и изпълнявал и най-дребните му желания само и само джамията да стане най-красивата в света.

И наистина майстор Манол показал голям майсторлък. Направил джамия за чудо и приказ — с много прозорци, в които се оглеждало слънцето, с четири високи минарета, които изглеждали като забити в самото небе. Гледал я султан Сюлейман, радвал ѝ се и накрая попитал майстора:

— А бе, майстор Маноле, сега ако взема да те накарам да ми построиш още по-хубава от тази джамия, дали ще можеш, а?

— Ще мога, господарю, как да не мога, само че ще ми трябват още повече пари за нея.

Като чул тези думи, султанът много се натъжил и казал:

— А бе, майсторе над майсторите, като си можел да направиш по-хубава от тази джамия, защо не я направи? Дали пари достатъчно не ти дадох, дали всичките ти желания не изпълнявах? Ха, кажи сега да те чуя!

Нещастният майстор се озовал в задънена улица. Той просто искал само да се изтъкне с майсторлъка си и без да знае, се заплел като пиле в кълчища. Просто не знаел какво да отвърне на султана. Съвсем се разтреперил, като разбрал, че господарят е пратил да извикат палачите му. Искал да го погуби, защото го е измамил. Едва тогава Манол разбрал, че султанът искал само да го изпита, а не че е имал

намерение друга джамия да прави, и че не искал да го остави жив да не би другаде да направи такава хубава джамия.

Разбрал майсторът, че ще се мре и се чудел как да позабави това, та да измисли нещо за спасението си. Тогава помолил султана да го остави жив още няколко дни — уж че имал нещо по минаретата да довърши, за да бъде джамията съвсем без кусури.

Сложил го султанът под строга стража и го оставил жив още няколко дена, за да доизкусури джамията.

Вземал майстор Манол каквото му било необходимо и се качил на най-високото минаре. Стражите стоели отдолу и го дебнели да не би да слезе и избяга. А той, горе на минарето, си майсторял две крила. Така се качвал три дни и уж все довършвал нещо по минарето. На четвъртия ден привързал крилата под мишниците си, помолил се горещо на Бога и литнал от минарето.

Стражите и всички долу на земята останали като втрещени. Такова чудо не били виждали. Размахвал майстор Манол направените си криле подобно на голяма птица и летял към полето. Скоро се изгубил от погледите на всички. Най-ядосан бил султанът, защото се страхувал, че майсторът ще отиде другаде и ще направи като неговата джамия, а може би и по-хубава.

Нищо обаче не се чуло за крилатия майстор. Дали е паднал някъде и се е пребил, или е заминал за далечни земи, да гради нови джамии — от хубави, по-хубави?

ИГЛИКИНА ПОЛЯНА

Беше пролет. Ласкавото слънце пръскаше топли лъчи върху обновената земя. Всичко се събуждаше за нов живот. Тревичките на полето бързо избуяваха, а сред тях блещукаха като свещички жълти минзухари, над които весело жужаха работливите пчелички. Птичките в гората извиваха своите нежни трели. В душите на хората, излезли на полето, заедно със свежия въздух нахлуваше някакво необяснимо веселие, някаква светла надежда за нещо хубаво.

Иглика, шестнадесетгодишно момиче, с красиво като пролетта лице, вървеше бавно сред стадо вакли овце, унесена в своите мечти. На шестнадесет години животът изглежда прекрасен. Кой ли би могъл да надникне в тази главица, в която все още живееше детството... Момичето предеше на забодената в скута му хурка и подвикваше от време на време на някоя немирна овца. Често — често то спираше да преде и се заслушваше в песента на звънчетата по шиите на неговите любимки.

Някои от овцете идваха при Иглика, ближеха ръцете ѝ и я гледаха мило със своите простодушни очи, сякаш я молеха за нещо. Тя бъркаше в торбата, която висеше на рамото ѝ, вадеше трохи и им ги даваше, като мило ги пъдеше.

— Хайде стига вече сте се глезили, че и другите ще започнат да идват при мене!

Стадото достигна до една полянка, изпъстрена с дъхави цветя. Иглика захвърли хурката и се спусна да ги бере. Детското ѝ лице, невинно и чисто, сияеше като пролетен ден. В дълбоките ѝ сини очи, бистри като езера, блестеше безгрижие и радост. Тя тичаше весело по поляната, после клякаше да бере цветя и след това сядаше на някой камък да вие венчета от тях. Изведнъж овцете се разбягаха уплашено, звънчетата им задрънкаха тревожно. Иглика скочи, покачи се на един голям камък и загледа плахо наоколо с ръка над очите си като подплашена малка сърна. Усети, че някой навлиза в нейното царство.

И наистина от близките храсти изскочи висок и строен войник. Под гъстите му вежди блестяха черни, пронизващи с погледа си очи.

— Добър ден, хубава моме! — поздрави той със силен и приятен глас.

Иглика засрамено наведе очи. Слезе от камъка и тръгна след овцете, за да избегне този човек, който незнайно защо някак я плашеше.

— Хей, момиче, накъде забърза така? Забрави си хубавото венче. Войникът я настигна и ѝ подаде цветята.

— Не познавам тези места и като че ли се поизгубих малко. Отседнал съм хей в онова село там, зад рътлината. У приятели съм там на гости, та да ми е по-приятна отпуската. Ама че горещина е днес, а още лятото не е дошло...

Иглика се отказа да бяга и стоеше пред него като закована.

— Как ти е името, моме?

— Иглика.

— На цвете си кръстена, затова и на цвете приличаш.

Войникът шеговито я тупна по рамото и Иглика се изчерви до корените на блестящите си като злато коси. Искаше да побегне, но краката ѝ не се подчиниха.

— Колко овце пасеш? — запита я момъкът колкото да продължи разговора.

— Около двайсетина.

— Слушат ли те, или бягат насам — натам?

— Ще ме слушат ами, къде ще идат!

— Че кой не би слушал такова хубаво момиче като тебе, с такъв звънък и напевен глас, с който ги навикваш?

— Ти гражданин ли си? — запита на свой ред Иглика и още повече се изчерви.

— От Варна съм. Ти виждала ли си някога морето?

— Че къде ще го видя, като никъде не съм ходила по-далече от тези гори и поляни край селото ни. Ех, ако можех да живея във Варна...

— Не се косете, госпожице. Кой е казал, че е хубаво да живееш в град? На мен повече ми харесва на село. Въздухът е свеж, чист, ухае на цветя, а и момичетата са такива едни... хубави. По градовете няма такива. Щом реша да се оженя, от село мома ще си взема.

Войникът погледна дяволито момичето, засмя се гърлено, високо и попита:

— Ти имаш ли си либе?

— Как не те е срам да ме питаш за такива работи? Нима не виждаш, че съм още малка?

— Не си малка ти! Вече мома си станала и ти е време годеник да си намериш. Я на, аз като те видях, и те залюбих.

Иглика занемя от срам и незабелязала безсрамния му поглед, хукна да бяга след овцете.

— Хей, къде хукна така? Да знаеш, че утре пак тук по същото време ще те чакам! — извика след нея войникът.

Иглика вървеше през храстите, без да усеща жестоките дракотини по босите си нозе. Тя мислеше вече да не идва на това място и никога да не среща този войник, който така я смущаваше.

Но на другия ден, като изкара малкото си стадо, тя сама не усети как се намери пак на същата полянка. Бързо набра от дъхавите цветя по нея и седна на един камък да вие венци от тях. Пръстите ѝ пипаха по-бавно от всеки друг път, а мислите ѝ летяха на всички страни като лекокрили птици. Беше много объркана. Сякаш за миг детството си беше отишло завинаги от нея. Сърцето ѝ биеше поускорено, в гърдите ѝ се разпръскваше някаква непозната досега топлина. Искаше да мисли за приятелките си, за ваклите овце, които пасеше, но виждаше само войника с неговите черни като ахат очи, странно втренчени в нея. Нима бе възможно да се е влюбила в него? Та тя не го познава, а и е толкова млада... Ами той? Дали наистина я харесва или само така я занася от скука, по-бързо времето на отпуската му да минава?

Изведнъж стадото се разбяга. Звънчетата по шиите на овцете тревожно зазвъняха. Из храсталака шумно изскочи войникът. Широка усмивка грейна на лицето му, щом зърна момичето на камъка.

— Добър ден, хубава моме! — поздрави бодро той.

Иглика се скова цялата и не можа да отвърне на поздрава му.

— И днес е чудесен ден, нали? — приседна до нея момъкът и взе от ръцете ѝ недовършения венец.

Момичето бързо скочи и се затича след овцете.

— Хей, къде тръгна така?! Ела да си довършиш венеца. Няма да те изям, я.

— Че от къде да зная, може и да ме изядеш... — поруменя още повече момичето, но се върна при войника и седна да довърши венчето си.

— Като си сърдита, си още по-хубава — подхвърли войникът.

Иглика мълчеше и плетеше венчето, забила поглед в него.

Войникът се чудеше как да подхване такъв разговор, че момичето да се поотпусне. По едно време се сети нещо и забърка в джобовете си. Извади от там бонбони и подхвърли една в скута на момата. Тя веднага му я върна обратно. Той пак ѝ я подхвърли и най-после тя се засмя. За бедното момиче бонбоните бяха лукс. Накрая тя се реши да изяде един бонбон. В това време момъкът се хвърли към нея и здраво я прегърна.

В първия момент Иглика се опита да се освободи от прегръдката му, но после се отпусна на гърдите му премалаяла, изгубена, трепереща като уплашено сърне, стопена от срам, омаяна от думите и милувките му.

— Каж ми, хубава девойко, ще ми станеш ли жена? — прошепна войникът в нежното ѝ ухо.

— Да, ще ти стана — тихо отвърна момичето и само не разбра как подаде устни за първата в живота си целувка.

После всичко за Иглика мина като в сън. Войникът си отиде, а тя остана на поляната като несвястна. Така и не усети кога се изниза денят като мънисто от броелицата на времето. Когато слънцето започна бавно да потъва в бакъреното сияние и последните му лъчи погалиха нежно лицето ѝ, тя унило подкара стадото си към селото. Овцете вървяха край нея с наведени глави, като че ли обидени от невниманието на своята любима овчарка.

Цяла нощ девойката не мигна. На устните ѝ пареше страстната целувка, с която я бе дарил войникът. Сърцето ѝ биеше лудо, по тялото ѝ се разпръскваше странен трепет. Тя се взираше в тъмния прозорец и чакаше с нетърпение идването на новия ден. Какво ли щеше да ѝ донесе той? Щеше ли да дойде пак нейният любим? Дали наистина я обичаше, както ѝ казваше, или само така се забавляваше с нея? Дали наистина щяха да се оженят? Боже, колко много въпроси се въртяха в малката ѝ главица?!

Денят едва се беше преборил с тъмната нощ и весело поздравяваше слънцето, което бавно изплуваше над близките хълмове и изпращаше потоци светлина към селото и гората, когато Иглика

подкара малкото си стадо към полянката. Бързаше така, сякаш по петите ѝ ходеше цяла потеря преследвачи. Овцете едва я настигаха, звънчетата им биеха тревожно. Стигнала до тяхното място, тя се опита да се поуспокои малко. При най-малкия шум трепваше и се взираше до болка в очите в пътеката, която идваше откъм гората.

Наближаваше пладне, когато войникът най-после се появи на красивата полянка. Момичето, примряло от чакане, не повярва на очите си. Забравило срама от вчерашния ден, то буйно се хвърли в прегръдките на момъка. Той започна нежно да я целува, без да каже и дума. Никак не му беше трудно да я насочи към бавно отпускане.

Не след дълго момичето лежеше на пъстроцветния килим, покрил цялата поляна, и не разбираше какво прави войникът върху нея. Малък облак закри засраменото слънце да не гледа тази гледка. Птиците в гората спряха да извиват своите нежни трели. Настана странна тишина, в която се чуваше само тежкото дишане на мъжа. Ех, мое бедно селско момиче! Ти така и не разбра защо мъжът беше закъснял толкова много...

Привечер, когато този хубав пролетен ден вече гаснеше, Иглика подкара с наведена глава стадото си към селото. До нея вървеше войникът и ѝ говореше да бъде спокойна, че след ден-два ще се сгодят, а като свърши службата ще се оженят. Разправяше ѝ, че ще я заведе в града да живеят в хубава къща, ще ѝ купи такива дрехи, с които тя, както е красива, ще заприлича на кралица.

Иглика слушаше занемяла и в малката ѝ главица се оформяше едно чудно бъдеще, за което не бе мечтала. Когато наближиха селото, те се разделиха и войникът ѝ подвикна:

— Хей, не забравяй утре пак да бъдеш там, на „нашата полянка“.

На другата сутрин Иглика рано закара стадото си на полянката. Денят пак бе хубав като вчерашния и онзиденшния, птиците пак пееха в гората. Щом нещо изшумолеше или се мернеше някакъв човек там, тя бързо скачаше права на камъка и примираща от вълнение, гледаше упорито нататък. Очите ѝ сълзяха от напрежение и някаква необяснима мъка. Иглика се чувстваше някак по-друга беше и щастлива, и нещастна. Щастлива, че обича така силно, и нещастна, че бе направила това, което другите девойки правят, след като минат под венчило.

Целия ден прекара в трескаво очакване, но войникът не дойде. Цветята в ръцете ѝ увяхнаха преди да станат на венче. Отчаяна, тя

подкара стадото си към селото.

На другия ден тя пак чака напразно. Вече не береше цветя и не се взираше в пътеката. Стоеше неподвижно като статуя. Овцете идваха при нея, гледаха я с тъжните си, глуповати очи и не разбираха какво става. Тя не ги милваше, не им даваше вече трохички хляб.

Не дойде войникът и на третия, и на четвъртия ден. Момичето бе неопишимо отчаяно.

На петия ден мина горският и тя го извика:

— Хей, дядо Стояне, ела да те питам нещо!

— Питай, дъще.

— Да си видял тези дни из гората един войник?

— Да, момичето ми, срещнах тъдява тези дни няколко пъти един войник. Беше на гости някъде в другото село. Научих, че се наложило да си тръгне по-бързо, защото жена му родила преждевременно. Живеели някъде из Софийските села.

Иглика широко отвори очи и политна назад като блъсната жестоко от някого.

— Ама какво ти стана бе, момиче? Само преди минути нищо ти нямаше — завайка се старецът и коленичи до нея. Опита се да повдигне ръката ѝ, но тя падна като отсечена. Сложи ухо на гърдите ѝ и се ужаси, че не чува младото ѝ сърце.

— Ей, хора, чувате ли ме? Бързо елате тук, помогнете! Помощ! Помощ! Момичето ни умря, Божичко, наистина умря! — заплака горчиво старият човек.

Лежеше Иглика върху пъстрата полянка с разперени ръце, приличащи на пречупени криле на птица. Сърцето ѝ не бе понесло огромната мъка, голямата лъжа и се бе пръснало като презрял плод, паднал отвисоко на земята. Овцете кръжаха около нея и жално блееха. Над главата ѝ жужаха пчели и летяха пеперуди, но Иглика вече нищо не виждаше и не чуваше. Слънцето не можеше да гледа тази тъй нелепа смърт и побърза да се скрие зад един тъмен облак. От небето закапах едри капки дъжд като сълзи на нещастна девойка.

От тогава хората наричат тази поляна „Игликина“ и разказват от поколение на поколение легендата за нещастното влюбено момиче.

ВЪЛЧАНОВ МОСТ

Вълчан войвода бродил много, много години из Странджа планина със своите хайдути. Турците го преследвали упорито, а местното население го боготворяло. Той винаги помагал на бедните и онеправданите с каквото можел. Хората го наричали „нашия закрилник“ и винаги го търсели, когато ги сполетявала някаква беда.

Години наред Вълчан войвода наблюдавал какви трудности изпитват местните хора при преминаването на голямата Караманбаирска река. Било трудно през зимата и през пролетта, когато прииждали големите води, а и винаги. Затова войводата решил с хайдушки пари да построи мост над реката. Мост, който да облекчи местното население при преминаването от единия бряг на другия, което толкова често им се налагало.

Намерил Вълчан войвода добри майстори, спазарил ги, дал им капаро и работата започнала. Селяните също помагали колкото могат. Войводата накарал майсторите и другите хора да пуснат слуха сред турските управници, че той строи моста с хайдушки пари. Но какво било учудването на всички, че турците изобщо не реагирали. А те всъщност много се зарадвали. Помислили, че хем мостът ще се построи, без да дават пари, хем ще могат най-после да заловят големия хайдутин, който досега все им убягвал.

Но сметките на Вълчан били съвсем други. Той се предрешил като дюлгерин, сменил си името и започнал работа наред с другите работници. Така можел лично да наблюдава постоянно строежа на моста и да се укрива от турските власти, които вече започнали да се чудят къде ли се е дянал той.

Работата по градежа вървяла много бързо и скоро мостът бил готов. Красив и здрав се извисявал над палавите води на реката за радост на хората. Дюлгерите поискали моста да се освети както си му е редът по християнски обичай. Войводата поел разносните и по освещаването. За големия празник поканили всички турски големци от Малко Търново и Самоков. Поканили и поп, който да извърши

службата. Турците много се надявали, че Вълчан войвода няма да се стърпи и ще наmine с дружината си да види моста. Затова поставили засади на няколко места и били сигурни, че този път ще го заловят или убият.

След като свещеникът осветил моста, всички гости и майстори били поканени на угощение. И него платил хайдутинът. Нищо не липсвало на богатата трапеза — имало големи късове от дивеч, който убили ловците от близките села, апетитни парчета от закланите жертвени агнета, кисело мляко, сирене, кашкавал. Не липсвали баклавите и пилафа, без който турците не обичали да сядат на софра.

Гостите яли и пили до насита, веселили се от сърце. Полските животни и птици се изпокрили в скривалищата си, за да не пречат на веселието на хората. Но турските големци били непрекъснато нащрек. Кога ли най-после Вълчан ще mine да види моста и да попадне в техните капани? Омръзнало им да се оглеждат насам-натам. Очаквали да се развихри голямо сражение, ако войводата дойде с дружината си.

Към края на угощението, когато хората вече се готвели да си тръгват, сред дюлгерите се изправил един едър мъжага с гъсти брада и мустаци, с надвиснали големи вежди над очите. Той се опрял на един дълъг и дебел овчарски кривак и с един голям скок се озовал на турския бряг на реката. Турците помислили, че той им показва бабаитлъка си и започнали да викат: „Машалла! Машалла!“. Тогава мъжът се обърнал към тях от другия бряг и казал:

— Ето ме! Аз съм Вълчан войвода, когото вие дирихте под дърво и камък и заради когото днес направихте толкова засади наоколо. Хайде сбогом и да ви е честит новият мост!

Турците останали изумени от тази неочаквана дързост. Толкова ги удивили силата и безстрашието на войводата, че дори не се помръднали да го преследват. А и какво ли биха могли да направят? Хайдутинът бързо се изгубил из дебрите на планинските усой. А хората от околността дълго махали ръце след него и викали: „Благодарим ти, войводо!“

От тогава нарекли моста над Резовската река „Вълчанов мост“, както се нарича и до ден-днешен.

ЮСУФ И ФЕРИДЕ

Преди много, много години в едно родопско селце, близо до сегашния град Кърджали, живеяха бедни хора. Те бяха много трудолюбиви, но бейовете и българските чорбаджии ги ограбваха жестоко и им оставяха толкова, колкото да не умрат от глад. Тези хора водеха такова жалко съществуване, което малко се отличаваше от това на животните.

В подобно бедно семейство израсна Фериде. Но бедността не ѝ попречи да стане мома за чудо и приказ. Косите ѝ бяха гъсти и черни, черни, та чак до синьо. Кръглото ѝ лице беше бяло като мляко, а очите ѝ големи и тъмни като най-тъмната нощ, като най-тъмния ахат. Усмихнеше ли се, на бузите ѝ сякаш цъфтяха две алени рози. Но през повечето време от погледа ѝ струеше спотаена мъка.

Често баща ѝ се любуваше на голямата ѝ хубост и се заричаше да я задоми за някой богат човек. Не искаше и тя да тегли теглото на голямата немотия. Но сърцето на Фериде беше заето. Харесала си беше тя бедния момък Юсуф. И той беше голям хубавец — висок, строен, широкоплещест. Кестениявите му коси бяха гъсти и къдрави, а очите сиво-сини, с много светли искрици в тях.

Двамата млади се срещаха тайно и дума си бяха дали да се оженят. Но за да осъществят своите тъй дълго лелеяни мечти, Юсуф първо трябваше да отиде някъде да припечели някоя пара. При раздялата Фериде много плака. Имаше предчувствие за нещо лошо, за това, че вече няма да се видят. Юсуф я успокояваше, галейки я нежно и говорейки ѝ за тяхното хубаво бъдеще.

Замина момъкът на гурбет някъде към Старозагорския край, а сърцето на Фериде продължаваше да се свива в ужасни предчувствия. Не остана скрита от баща ѝ нейната мъка и той побърза да я сгоди за един богат момък от съседното село, когото тя не познаваше и не искаше да види. Побързаха и със сватбата, да не би гурбетчията да се завърне. Започна усилена подготовка. Намериха се обаче верни

приятели на Юсуф, които му съобщиха датата и той успя да пристигне тайно в селото вечерта.

В деня срещу сватбата накичиха разкошно булката и тя трябваше цяла вечер да играе пред гостите. Но Фериде беше много тъжна. Мислено се прощаваше със своята голяма любов. Но ето че пристигна една нейна приятелка, която ѝ донесе пръстена, който беше подарила на Юсуф при заминаването му. Фериде трепна при тревожната мисъл, че може да се е случило нещо лошо с нейния любим. Приятелката ѝ побърза да рече, че на другия ден рано сутринта той ще я чака край реката, разбира се, ако все още го обича. Само за миг девойката се преобрази — започна да пее весело, да танцува буйно. Всички присъстващи се учудиха много на тази внезапна промяна у доскоро тъжната булка.

Сутринта Фериде стана рано, премени се набързо, грабна една малка бохчичка с дрехи и хукна към реката. Бягащото момиче, цялото премаяло от вълнение и бързане, не забелязваше настъпващото утро. От небето бавно се свличаше покривало от великолепни цветове, птиците пееха ликуващата песен на новия ден. Цялата природа се събуждаше, прославяйки Бога.

А при реката вече я чакаше нетърпеливо Юсуф, наел една лодка, с която да избягат далече от преследвачите си. Бягаше момата с все сили, сърцето ѝ биеше до пръсване, а по петите ѝ вече тичаха трима турци.

Фериде успя да стигне до реката и скочи при Юсуф, но тримата ѝ преследвачи също скочиха във водата и започнаха да правят опити да преобърнат лодката. С неимоверни усилия момъкът успя да я подкара, но един от тримата успя да се хване за нея. По едно време докопа Юсуф и с дива ярост го хвърли във водата. След кратко боричкане двамата потънаха в буйните води на реката. Фериде горчиво зариди:

— Юсуф, мили Юсуф, какво ще правя сега без теб? Как ще живея?

Греба известно време отчаяното момиче по течението на реката, па току хвърли веслата. Изправи се в лодката и без да се поколебае, се хвърли в ледената прегръдка на Арда с думите:

— Идвам, идвам при теб, любими мой Юсуф! Нека поне там — отвъд, да бъдем заедно!

Току-що изгрялото слънце занемя пред тази нелепа смърт. Сладкопойните птици спряха да извиват своите нежни трели, секнаха сватбарските песни в селото...

Хората от Кърджалийския край и досега пеят песента за голямата любов между Юсуф и Фериде и за тяхната неописуема трагедия.

СЕВДИНАТА ПЪТЕКА

Живеела някога една мома на име Севда. Мало и голямо се дивяло на нейната хубост. Тя била с лице бяло като алабастър, с очи черни като маслини, с устни алени като разцъфнал розов цвят. Когато идеала на хорото, тя виела кръшен стан на първото му място. Момците тръпнели в очакване кого от тях ще избере за свое първо либе, за своя първа севда.

Накрая личната мома спряла погледа си на личния момък Севдалин. И по него момите лудеели. Бил хубавец, трудолюбив и смел момък. Със Севда те си били лика и прилика, че и с еднакви имена. „На голям хаир ще е това!“ — казвали хората в селото и се радвали на двамата влюбени.

Но... съдбата била решила друго. Докато дошло време да се оженят, Севдалин се разболял от някаква незнайна тежка болест и набързо умрял.

Не могла да прежали мома Севда своята първа любов и все тъгувала и тъгувала по нея. Хубавото ѝ лице посърнало, очите ѝ помръкнали. Дружките ѝ всякак се мъчели да я развеселят, но не можели. Как ли не ѝ казвали старата приказка „Живият си е жив, мъртвият — мъртъв“, че животът си тече и тя трябва да го изживее, но Севда си знаела своето. Искала си своя Севдалин, който отдавна лежал в гроба си.

Една вечер успели да я придумат да отиде на седянка с момите и момците от тяхното село. Вечерта обаче започнали да я убеждават, че е крайно време вече друг момък да залюби. А тя им отговорила, че толкова много обича своя Севдалин, че е готова в късна доба на гроба му да отиде, да преде там с хурката си и после да я остави забита в земята за доказателство.

Всички я молели да не ходи на гробището през нощта, като ѝ разказвали разни небивалици за вампири и змейове.

— Мене клетва и магии не ме ловят, змей не ме люби и никой няма да ме спре да отида, да поплача и попреда на гроба на моя мил и после да забия там хурката си, на която забрадката ми ще се ветрее като байрак. Вие сами ще видите това утре сутринта — отвърнала девойката и тръгнала в нощта към гробището в края на селото.

Момата сякаш не вървяла, а летяла в тъмнината, обхваната от съкровено си желание да се почувства по-близо до своя отдавна загубен любим. Колко безсънни нощи била прекарала, колко сълзи била проляла... Бързало момичето, а под краката му прашцели сухи клонки, издавали глух стон окапалите есенни листа. Грозният вик на бухала раздирал нощната тишина.

Вървяла Севда, падала и ставала, но продължавала своя път към далечния край на селото, където на една малка височинка били гробищата. Сякаш нейният Севдалин наистина я очаквал при своя гроб, готов като някога да я притисне до гърдите си.

Най-после стигнала до гроба на своя любим, седнала в края му и забола хурката под колана на носията си. Започнала да преде на месечината, която се подаде иззад един облак и учудено я загледала. Севда прела и плакала за своята зла участ да загуби годеника си и накрая понечила да стане. Но нещо я дръпнало назад. Опитала втори, трети път — все същото. Нещо я теглело към земята. Тогава си спомнила приказките за вампирите и сърцето ѝ се вледенило от страх. После си помислила, че Севдалин я тегли към гроба си, защото не може без нея и отчаяният ѝ вопъл прокълтял злоещо в нощта:

— Либе Севдалине, идвам, идвам при тебе!

После паднала върху гроба и издъхнала.

Момите и момците от седянката се обезпокоили, че Севда много се е забавила. Тръгнали да я търсят. Когато стигнали при гроба и я намерили мъртва, разбрали, че хурката ѝ, като минала под колана, се е забила в земята и не ѝ позволила да се изправи. Тя просто се е самозаковала и сърцето ѝ се е пръснало от страх в нощната тъма. Заплакали горчиво нейните дружки и заедно с момците я понесли на ръце към злочестия ѝ дом.

Заради нелепата смърт на мома Севда и заради голямата ѝ любов и вяност към мъртвия ѝ любим хората от селото започнали да наричат

пътя към гробището „Севдина пътека“. Така го наричат и до днес.

РОЗОВАТА ДОЛИНА

Преди много, много години в едно далечно царство, сякаш забравено и от Бога, живеел един стар шейх. Той тънел в голям разкош, но единствената му радост била неговата дъщеря. Момичето било хубаво като картинка, но винаги тъжно. Баща ѝ водел при нея гадатели прочути, вещи знахари и смешници от различни царства, но... напразно. Нищо не можело да развесели неговата единствена дъщеря.

Накрая в двореца се появил един стар и дрипав човек, който казал на шейха, че единственото нещо, което ще развесели девойката, е построяването на нов голям дворец, целия в прозорци, в които непрекъснато да се оглежда слънцето. Кой знае как и защо старият шейх му повярвал.

Започнали да търсят майстор, който да построи този дворец. Тъй като не се намирал такъв, шейхът обещал да даде дъщеря си за жена на този, който направи замъка. Пак никой не се обадил. Тогава един момък, който бил в тъмницата на шейха, казал, че може да направи такъв слънчев дворец. Изведен от тъмницата, той започнал бързо да действа. Поръчал материалите, намерил работници дюлгери и започнал градежа.

Гледала дъщерята на господаря всеки ден момъка от далечната страна, който така умело ръководел работата по строежа и бил толкова хубав, та се влюбила в него до полуда. Баща ѝ вече не можел да я познае — тя ту се смеела весело, ту очите ѝ се пълнели със сълзи. Повярвал, че наистина новият дворец ще я зарадва, но така и не помислял обещанието си, дадено на майстора — друговец, да изпълни.

А двамата млади започнали да се срещат вечер тайно в градината с рози. Любовта им била взаимна. А и били толкова хубава двойка — високи, стройни, чернокоси, с бели като алабастър лица, на които греели блестящи черни влюбени очи. Девойката обаче познавала коварството на баща си и колкото повече приближавало привършването

на строежа, толкова повече се присвивало младото ѝ сърце в мрачни предчувствия.

И ето че накрая замъкът бил готов — целият облян в слънце с хилядите си прозорци от всичките му страни. Напразно чакал майсторът своята награда. Шейхът не искал да даде дъщеря си на друговец и наредил на другия ден да го убият. Дойката на принцесата обаче научила за това и казала на двамата влюбени. Заедно те успели да подкупят стражата в двореца и да осигурят бягството на момъка с една лодка.

Цяла нощ младите прекарвали в розовата градина. Мъката им била неописуема. Раздялата им щяла да бъде вечна. Неутешимата девойка отскубнала с корените една бяла роза и я подарила на любимия си да я засади в своята далечна родина, за да му напомня винаги за нея и за голямата им любов.

Дълъг и тежък бил пътят на младежа към родината му. Трябвало да мине не само по суша и вода, но и през пустиня, където водата му привършила и розата започнала да повяхва. За да не загине тя, момъкът разрязал кожата на гърдите си и пхнал в раната коренчетата ѝ. Така спасил розата и успял да я занесе в своята родина — България.

Дълго търсил подходящо място, където да я засади и накрая попаднал в една долина, която му се сторила добра. Засадиł бялата роза и на сутринта с удива видял, че нейните цветни листенца са станали червени като кръвта от раната в гърдите му. А когато ставал сутрин рано да се порадва на своята роза, той виждал по листенцата ѝ блестящи като диаманти капчици роса. Той си мислел с болка, че това са сълзите на далечното момиче, което толкова много обичал.

Останал младежът в тази долина и започнал да отглежда рози, мислейки непрестанно за своята любима. Така се създава Розовата долина у нас. По-късно се появил и град Казанлък, навярно кръстен на момичето, дало розата на момъка, защото „къс“ на турски е момиче.

Затова всички хора се радват на розите, защото те са израз на любов, както на мъка и сълзи.

РЕКА ЛУДА ЯНА

Живеела някога в едно малко планинско селце мома име Яна. Била хубава за чудо и приказ, затова и я наричали Хубавата Яна. Висока, стройна, с две дебели черни плитки, които се виели като змии по изправения ѝ гръб. В големите ѝ черни очи на красивото бяло лице блестели дяволити искрици. Била и много работна, но всички в селото казвали, че е родена за момче. Била доста буйна и често се биела с момците в селото като равна с тях.

Когато се появили турските орди земите им да превземат, господари на живота им да станат, Яна наравно с мъжете им давала отпор, като участвала във всички сражения. Мало и голямо се възхищавало на нейната храброст. Дори и турците.

Най-тежкото сражение станало близо до мястото, където извирала реката, която минавала край тяхното село. И този път мома Яна се биела яростно с турците. Свободолюбива по нрав, тя от сърце желала завоевателите да се махнат от нейния край, от нейната родина и да ги оставят да живеят и се трудят мирно и тихо. От своя страна пък поробителите силно желали да отстранят на всяка цена тази буйна мома, която подбуждала всички наоколо да не им се подчиняват и да се бият с тях. Те успели с хитрост да я отделят от другите и да я заобиколят отвсякъде.

Храбрата девойка разбрала, че искат да я заловят жива и може би да я потурчат и затова решила сама да сложи край на младия си живот. Хвърлила се в полупресъхналата река и успяла да се пребие. От тази нелепа смърт се ужасили не само нейните другари по оръжие, но и самите турци, които искали само да я заловят. В гората настъпила странна тишина. Занемели птиците, застинали дори дивите животни, които знаели, че Яна много ги обича и им оставя често храна край реката. Скоро от селото се чули сърцераздирателни писъци. Страшната вест бързо долетяла до осиротялата Янина майка.

Хората разказват, че реката потекла силно едва след смъртта на мома Яна. Те смятали, че девойката се преродила в река и че двата ѝ

извора са били очите ѝ, които постоянно плачели за погубената ѝ младост и хубост, за погубения без време живот. Нарекли я на името на момата — река Луда Яна, тъй като самата Яна била много буйна. А и реката много приличала на самото момиче. Често прииждала много буйна, силно се пенела, като че ли някому се сърдела и заливала обилно земята наоколо. Тогава хората казвали, че мома Яна пак се е разбесняла, но били доволни, че нивите и градините им са добре напоени и ще дадат добра реколта.

Реката и до днес носи това име, а легендата за буйната и хубава мома Яна, която жертвала младия си живот, но не се покорила на завоевателите, се предава от поколение на поколение.

БОЧУШКАТА ВОДЕНИЦА

След Кримската война в Североизточна България се заселили много черкезки семейства. Те били настанени в селата Лудогорци, Хърсово, Голяма вода и другаде. Черкезите получили достатъчно земя от турските власти, но вместо да се отдадат на мирен селски труд, те предпочитали да се занимават с разбойничество и грабежи. Организирали банди от по 10–15 души на коне и нападали мирните села, където всявали ужас сред населението. Нападали хората най-вече на полето, взели им добитъка, унищожавали реколтата и ги пребивали до смърт.

Незащитени от официалната турска власт, българи и турци се бранели от черкезките издевателства със собствени сили.

В една дъждовна есенна нощ младоженците Христо и Руска стоели край добре напаленото огнище в одаята до наскоро откритата воденица и като всички млади хора си мечтаели за бъдещето. Говорели си за това как работата в мелницата ще потръгне, как ще им се народят деца, чиито весели гласчета ще огласят околността, и т.н. Хубавите мечти са присъщи на младостта. От време на време двамата млади се заслушвали в зловещия вой на вятъра в комина и това им напомняло за жестокото време, в което живеят, и навявало страх в душите им.

Тъкмо се готвели вече да си лягат, когато на вратата им се потропало силно, настойчиво. Христо и Руска се спогледали уплашено: „Тези нощни гости едва ли ще са на добро“ — отчаяно помислили те. Попитали кой е.

— Хайде, бързо отваряйте, гяури такива, че сме мокри до костите!

Нямало как, стопаните ги пуснали да влязат и ги посрещнали любезно. От дрехите на двамата черкези се стичала вода по пода на стаята. Христо притурил дърва в огнището, за да се изсушат гостите по-бързо, а пъргавата невеста набързо заклала една кокошка и я сложила да се вари. От дрехите на гостите се издигала пара, а в одаята се разнасял приятният мирис на варено пиле. След това софрата била

сложена и гостите си похапнали добре, като лакомо облизвали пръстите си. Христо и Руска започнали да се споглеждат притеснено — кога ли най-после гостите им ще си тръгнат? А черкезите изобщо нямали такива намерения. Нахранени добре, те започнали да оглеждат похотливо стопанката, която била голяма хубавица, с тънка и кръшна снага.

По едно време единият от гостите се досетил как да се отърват от стопанина за известно време, намигнал на другаря си и казал:

— Хей, Христо челеби, разбрахме вече, че ракия във воденицата нямаш. Хайде, прибягай до близкото село Хърсово да вземеш, че много ни се е припило!

Руска веднага се досетила за грозните намерения на неканените гости и започнала да плаче и моли мъжа си да не я оставя сама. Но черкезите все по-настойчиво искали ракия и започнали да заплашват мелничаря. Сърцето на Христо се свивало от мъка, но не можел да се пребори сам с двамата разбойници.

Излязъл от воденицата през нощта ни жив, ни мъртъв. Как да остави в ръцете на тези изверги любимата си невеста? Въпросите се въртели в пламналата му глава, а сърцето му се мятало като лудо в гърдите. Кого да подири за помощ в тази студена дъждовна нощ? Да отиде и се върне от селото вече ще бъде късно. Насилниците отдавна ще са се поругали с невестата му.

Изведнъж се сетил за своя приятел Кара Георги от съседната воденица и се запътил натам. Събудил го и му разказал за нещастieto, което го сполетяло. Веднага хукнали към воденицата на Христо. Вмъкнали се през един заден вход и какво да видят? Двата разбойници вече се гаврят с беззащитната жена, а тя пищи ли, пищи, горката. Спочили двамата воденичари върху насилниците и ги съсекли с брадви набързо.

Докато се сипне зората, двамата мелничари успели да зарият телата на черкезите и да заличат всички следи от пребиваването им във воденицата през нощта. Стопанката, макар пребита и уплашена, също помагала с каквото може. Всичко било измито и изчистено до сутринта.

След няколко дни дошли близките на двамата черкези да ги дирят в селото и воденицата, но... напразно. Никой нищо не бил чул, ни видял. А всъщност всички в селото знаели, че двамата разбойници

гният някъде край воденицата на Христо Бочуков. Те се възхищавали на неговата, както и на Карагеоргиевата храброст да се опълчат срещу разбойниците. Всички обаче си мълчали, защото това било единственият начин за тяхното оцеляване, за тяхното съществуване в онези тежки времена.

Оттогава хората нарекли воденицата край село Хърсово „Бочушката воденица“, на името на Христо Бочуков. А и работата в мелницата много се увеличила. При него идвали да мелят житото си хора и от другите села, с което да изразят уважението си към този българин, успял да защити честта на семейството си.

САМОДИВСКО ХОРО

Красива и интересна е местността „Вильо Коло“ в Кюстендилския край. Тя представлява седловина, по средата на която има правилен кръг, заобиколен от недълбок ров. Диаметърът му е около 15 метра, а в центъра му има яма. Този кръг е покрит с буйна планинска трева, много по-висока от тази на съседните ливади и пасбища. А ровът в средата е покрит с дребна и като че ли утъпкана трева. Всеки минал оттам човек си мисли за какво ли е правен този кръг и от кого. Всички местни хора обаче мислят и вярват, че кръгът и ровът по средата му не са правени от хора. Те са чували, че това място е било някога хорище на самодиви.

В центъра на кръга е седял гайдарджията, а те играели хоро около него. Говори се, че от буйния танц на самодивите се е образувал ровът около кръга. Те така силно скачали, та чак земята се тресяла. В разгара на голямата игра и гайдарджията не можел да се стърпи и скачал да играе. Така упорито скачал на едно място, та издълбавал рова в средата на кръга.

Та, живеели си някога тук самодивите, къпели се в дълбоките вирове на Върла река, играели в полунощ своето буйно хоро и никому зло не правели. Живеели в мир не само с хората, но и с птиците и дори с дивите животни. А били хубави, хубави. Лицата им греели като месечина, косите им били дълги до кръста и руси, руси, та чак златни. А когато играели на хорото, кръшните им снаги се виели като млади ели, духани от силен вятър. Който ги видел, сърцето му се пълнело с радост, с хубост.

Но ето, че се намерил един зъл човек, който прогонил хубавите обитателки на местността „Вильо Коло“. Един овчар веднъж взел едно куче, заклал го и го хвърлил по средата на самодивското игрище, за да го омърси. Когато след къпането самодивите дошли да попеят своите песни и си изиграят хорото, видели какво е сторила човешката злоба и така се ядосали, че направили силна вихрушка, която грабнала овчаря и цялото му село, та ги хвърлила чак на отсрещния връх на планината.

Селото на лошия овчар се превърнало в прах, който вятърът разнесъл на всички страни, а самодивите с голяма мъка напуснали своето хорище в хубавата местност „Вилъ Коло“, за да си изберат ново място. Скоро си направили ново игрище, което се намирало точно срещу старото, за да могат да го виждат и да се утешават в своята мъка, породена от човешката злоба.

Тази местност в Кюстендилския край и сега носи това странно име „Вилъ Коло“. На това място, както и на други такива места, по-суеверните хора нощно време не смеят да отидат, не смеят дори да ги косят или изорат. Такива самодивски игрища се намират край град Котел, до Панагюрище, в Пловдивско, Великотърновско, Врачанско и другаде.

ЕРМЕНИН МОСТ

Заредиха се седем сушави години и за хората от Балкана настана страшен глад. Много балканджии започнаха да напускат родните си места и да се заселват в равнините. В една ранна пролет в дивия Делиорман пристигнаха хора от Габровско заедно със стадата си. Привлякла ги бе тук земята, която бе красива и богата. Балканджиите си направиха кирпичени къщички, нарекоха малкото си селище „Хаджийца“ и заживяха с мъката на робските години.

Седемте сушави години доведоха до голяма икономическа криза турската империя. Из селата на Делиормана плъзна войска да събира храна и добитък. Това беше придружено от насилия и грабежи, от които най-много страдаше бедното българско население. Наред с войската по селата се появиха и разбойнически банди, които ограбваха всичко, каквото им попаднеше. Опустяваха пътища и села. Дори търговците не смееха да минат през тях, защото никой не можеше да им гарантира нито за стоката, нито за живота.

Беше есен. Хората от малкото селце Хаджийца вече бяха прибрали зимнината. В една ранна утрин селяните се събудиха от гърмежи и писъци, които отекваха в близката гора. Огнени езици и кълба от дим се издигаха високо над нея. Нападателяте бяха черкези от село Топалкьой (сега Кривица). Селяните от Хърсово чуваха и виждаха всичко, но не смееха да се притекат на помощ на своите съседи от Хаджийца. Всеки гледаше да укрие храната и покъщнината си и да изкара добитъка и женската челяд в гората.

А черкезите ходеха от къща на къща в малкото селце, грабеха и убиваха. Изгориха и разрушиха го цялото. Девойките и младите невести завързаха за седлата на натоварените с плячка коне и по залез-слънце потеглиха по пътя за село Топалкьой. Викове за помощ огласяха цялата околност.

Измежду завързаните робини се открояваше една със своята хубост. Тя беше мома Ермена — най-личната в село Хаджийца. Славата ѝ на голяма хубавица се носеше в близкото село Хърсово и в другите околни села. Лицето ѝ беше овално, с бяла като мляко кожа. Черните ѝ като маслини очи гледаха дръзко, дяволито. Снагата ѝ беше тънка, гъвкава, разцъфнала като дива шипка. Не един ерген от близките села въздишаше по Ермена. Затуй сега я беше грабнал сам главатарят на черкезката банда. И как само беше пременена! Навярно е мислила така да бяга в гората. Синя джанфезена рокля, елече от ален атлаз, пъстра престилка. А на шията ѝ се люлееха тежки нанизы от одри алтъни. Нейният похитител я беше сложил напреко на коня си.

Когато керванът от хора и добитък слезе в долината и прекосяваше Съзлъшкото дере, от гъсталака край пътя изгърмя пушка. Главатарят се строполи от коня си, който, подплашен от изстрела, хукна с превързаната Ермена на седлото. Няколко черкези изгърмяха след него. Конят се препъна и падна. Въжето, с което беше превързана девойката, се скъса и тя скочи на крака. Хукна да бяга в гората, но няколко души се спуснаха след нея. Единият гръмна и я улучи в главата. Ермена се олюля и падна мъртва, близо до моста на рекичката. Когато стигнаха до нея, един от черкезите измъкна ятагана си и отсече хубавата ѝ глава. Друг се наведе и взе окървавените алтъни. Няколко души вдигнаха трупа на своя главатар и го понесоха по пътя. Други подкараха изплашения добитък и натоварените коне с плячка и бавно потеглиха отново по прашния горски път.

Вечерният здрач отдавна се беше спуснал над гористата долина, когато двама мъже дойдоха да приберат трупа на момичето. Единият беше Георги — избраникът на Ермена. Той беше стрелял по нейния похитител, като искаше да я спаси, но... Миналата година беше „хванал гората“ с неколцина другари, за да мъстят на турци и българи — изедници. За нападението на Хаджийца научиха късно и затова не можаха да помогнат на съселяните си. Само Георги успя да настигне кервана с навързаните момичета и млади жени. Беше се прикрил добре

в гъсталака край Съзлъшкото дере и вярваше, че ще успее да измъкне Ермена.

Хайдутинът дълго стоя над трупа на своята любима, положил отрязаната глава до него. Тъжната луна огряваше мъртвешки бледото ѝ лице. Доскоро алените устни бяха посинели и вече нищо не му казваха. Извитите ѝ като гайтани вежди не се повдигаха дяволито. На Георги му се струваше, че сърцето му ще се пръсне от мъка. Той се укоряваше за това, че не взе Ермена със себе си в гората. Другарят му като разбра, че скоро ще се сипне зората, започна да го подканя да побърза. Все едно, Ермена нямаше да се съживи...

На другия ден, когато хърсовчани минаваха по този път, видяха близо до моста пресен гроб и поставен на него голям дялан камък. После научиха, че това е гробът на хубавата Ермена от село Хаджийца. По-късно нарекоха моста на Съзлъшката река „Ерменин мост“ в памет на нещастната мома Ермена. А мястото на разрушеното селище и днес носи името „Хаджийца“.

МОМИНИ СКАЛИ

Навсякъде из пръснатите наоколо села и колиби хората вярват, че от върха на Момини скали се вижда Бялото море, в което слънцето обича да се гмурка.

За тези скали, чиито остри върхове се извисяват високо в небето, далечни и недостижими, се разказват дивни легенди. Под тях има урви, сипеи, канари, гори, пропасти и страшни бездни.

В подножието на тези страховити скали някога имало село, чиито колиби били пръснати като изгубени из дебрите овце. Жителите му живеели волно като планински орли и не знаели що е страх. Из гъстите гори често се чували гърмежи, по зелените поляни ехтели медни звънци от вакли стада, а от усойте се носели момински песни и момкови провиквания, пригласяни от чудни кавали. Но тези скали сякаш хвърляли някакво предизвикателство в сърцата на младежите и постепенно в душите им се появявал срам, че не могат да се изкачат по тях и да видят чудното Бяло море. Ех, младост, младост! Само на тебе са присъщи безумните постъпки и жаждата за слава и подвизи. Мъжките майки треперели при мисълта, че техните чада може да се подмамят от славата да превземат тези дивни върхове и да хукнат да се изкачват по тях.

В това, забравено сякаш от Бога, планинско селце живеела мома Севдана. Всички момци смятали, че тя е най-хубавото момиче на света. Та нали по-далече от горите край тяхното село не били ходили? Пасяла Севдана бащините си овце по планинските поляни, беряла дъхавите горски цветя, виела ги на венци и все пеела. Звучен и силен бил гласът ѝ, та огласял чак високите непристъпни скали. А вечер, когато последните слънчеви лъчи се скривали зад тях, буйното момиче, подскачайки като дете, цялото окичено с цветя, се прибирало в бащината си колиба, докарвайки добре нахраненото стадо.

Всички момци от селото тайно въздишали по Севдана и медните им кавали разнасяли надалеч славата на нейната дивна красота. Била стройна и висока, току-що оформила се девойка като млада фиданка.

От големите ѝ черни очи често искрели дяволити пламъчета, които вещаели пак някоя детска лудория. Планинският вятър обичал да развява буйните ѝ черни къдрици и да омайва и без това вече пошурелите по нея младежи.

Бащата на момата се радвал на нейната хубост и младост, на тъмните ѝ очи, прилични на дълбоки кладенци, на гласа ѝ, сравняван само с този на славея, но тежка мъка свивала сърцето му. Отвсякъде прииждали при него момци да искат ръката ѝ. Богатите се мъчели да го подкупят с имането си, а бедните — със своята хубост и плам.

— Аз не съм господар на волята ѝ — отговарял на всички той. — Нека тя сама си избере момък по сърце. А и смятам, че е още малка, та да бърза да се задоми.

Така отговарял обърканият баща, а в същото време виждал, че дъщеря му е разцъфнала като майска роза, която чака да бъде откъсната от здрава мъжка ръка.

А Севдана пасяла бащините си овце, пеела безгрижните си момински песни и не обръщала внимание на момците, които постоянно се мъчели да ѝ вземат китката, водата ѝ от менците на извора да напият. Е, сърцето ѝ трепвало, колчем зърнела хубавия момък Свилен, по-дълго се вглеждала в тъмните му очи с ярки звездици в тях, когато водата ѝ напивал, но само толкова. С нищо не показвала пред другите предпочитанието си към него.

Някои от богатите младежи така се озлобили от нейното пренебрежително отношение, че една нощ запалили бащините ѝ колиби. Буйните пламъци дълго осветявали цялата околност. Едва се спасили Севдана и родителите ѝ, но това злодеяние не ги изплашило много. Те продължили своя трудолюбив живот на планински люде. Съселяните им помогнали бързо да изградят нова колиба.

Но ето, че една ранна утрин злочестото семейство намерило в кошарата си изклано цялото вакло стадо овце заедно с кучетата — пазачи. Мъка и гняв разкъсали душата на бедния баща. Той прегърнал отчаяната си дъщеря и казал:

— Моля те, дъще мила, чуй бащината си дума! Знаеш, че не искам да ти се меся, но избери най-сетне момък по сърце, за да престанат вече тези нападения срещу нас.

— Тате, аз ще взема онзи, който ме изведе на върха на тези дивни скали и ми покаже Бялото море. Такова е желанието ми отколе,

така и ще бъде!

А в сърцето си тя настойчиво молела Бога този момък да е Свилен.

След думите на Севдана младежите се присвили умърлушени. Едно е да искаш най-хубавата мома в селото, друго е да хукнеш с нея по тези непристъпни скали нагоре. Да не би да имат криле на орел? Нали всеки миг могат да се озоват долу в пропастите? Ех, мила им е Севдана, но по-мил е младият им живот.

Свилен бил висок и строен момък, с черни като ахат очи, в които горял силен огън, огън за мома Севдана. Той не преставал да ходи по стъпките ѝ и да краде нейните изкусно изплетени венчета от свежи горски цветя. След думите на момичето той излязъл пред всички и казал:

— Моме Севдано, ти знаеш, че аз те любя отколе, макар и да не съм ти го казвал с думи. От скалите не се плаша. Аз ще те изведа на върха.

— Само тогава ще бъда твоя — отговорила момата.

— Ами ако загинем по пътя? — попитал момъкът.

— Ще загинем заедно. Нели знаеш, че и аз те любя мълчаливо.

Рано сутринта на другия ден, облечени празнично, хората от всички колиби в планинското селце се стекли към полянката в подножието на скалите да видят как двамата млади ще се изкачат по тях.

— Безумен младеж! — укорявали мъжете Свилен. — Да се затрие заради прищявката на една жена!

— Заради една голяма любов — отговорил Свилен и хванал здраво ръката на Севдана.

Майките на двамата млади храбреци си скубели косите от мъка, защото знаели, че децата им никога няма да се върнат. А бащите мълчаливо потропвали с крака и гледали с ненавист големите страховити скали, към които така безумно се запътили единствените им деца.

Набързо се сбогували двамата млади с близките си и поели обнадеждени нагоре. С притаен дъх хората отдолу следели как Свилен и Севдана прескачат смело камъни и храсти, как на места лазят по корем и с усилие търсят опора за краката и ръцете си. С нечувана

нежност Свилен подкрепял девойката и често я носел на ръце, търсейки неуморно по-добри проходи в стръмнините.

Често младежите се скривали в по-големите пропасти и се изгубвали от погледите на хората долу. Майките надавали жални викове, бащите изтръпвали. Но ето, че пак се появявали, лазейки упорито нагоре сякаш към самите облаци. Най-после те се изкачили толкова нависоко, че започнали да не се виждат отдолу.

Чакали хората от селото до късно вечерта, но младите не се върнали. Чакали и на другия ден и на третия, но... напразно. Дълго ходели двете майки, покрили вече главите си с черни кърпи, до скалите и мрачно ги проклинали.

Минали години, а от младите ни вест, ни кост. Близките им така и не разбрали дали са стигнали върха и видели Бялото море, обляно от ласкавите слънчеви лъчи, или са загинали някъде по пътя към непревземаемия връх, който така жестоко ги бе подмамил.

Хората от селото кръстили тези скали „Момини“, защото момата пожелала да се изкачи по тях и разказвали от поколение на поколение за голямата любов между Свилен и Севдана, както и за смелостта им да тръгнат по този тежък път нагоре към непристъпния връх, доказвайки именно силата на тази чудна любов.

КАРАКОЛЬОВОТО ИМАНЕ

Преди много, много години в Делиорманския край (Лудогорието) върлувала разбойническата дружина на Кара Кольо от село Топчии. Десетината бандити нападали всеки, който замръкне по пътищата и носи в себе си нещо що-годе скъпо. Не гледали турчин ли е, българин ли, познат или непознат. Към никого не проявявали милост. Ограбеното криели в една голяма пещера. Тъй като наоколо имало много пещери, никой освен десетината разбойници не знаел в коя е голямото имане, ограбено от беззащитните хорица.

Но ето, че веднъж турската потеря попаднала по следите на дружината и успяла да я обгради. Седем дни траяла лютата битка. Всички разбойници били убити. Само главатарят им Кара Кольо успял да се измъкне, макар и с много рани по тялото. Със сетни сили се добрал до дома си. Казал на невръстните си още синове Петър и Йордан къде се намира пещерата с несметните богатства и издъхнал.

Минали години и Каракольовите синове пораснали. Станали хубави, стройни момци. Хората се радвали на хубостта и трудолюбието им, момите се заглеждали по тях. Било се позабравило вече какъв е бил баща им. Но ето, че изведнъж решили да не аргатуват на турци и български чорбаджии и поели по пътя на баща си. Ето, че пак пропищял Делиорманският край. По жестокост те надминали баща си. Никой не смеел да замръкне по пътищата. Хората говорили, че тях куршум не ги лови, сабя не ги сече.

Родната им майка неведнъж ги проклела, сестра им си изплакала очите от срам и мъка и не смеела да се покаже пред хората.

За няколко години братята увеличили неколккратно имането на баща си, скрито в една пещера край селото, чиито тайни входи само те си знаели.

По едно време по-големият брат Петър се влюбил в най-личната мома на селото — Румяна. Тя била тънка и стройна като млада фиданка, а и много добра къщовница. Момците на извора се надпреварвали водата ѝ да напият, китката ѝ, забодена зад ухото, да

вземат. През една тъмна нощ двамата братя я отвлекли от дома ѝ и я завели в тайната пещера, където било скрито огромното имане. Нещастната девойка не разбрала откъде са влезли, само усетила, че са слезли три стъпала надолу. Била с черна превръзка на очите. Разбойниците запалили свещ в студената пещера, махнали ѝ превръзката, оставили ѝ малко храна и изчезнали в нощта.

Навън се случило нещо ужасно. По-малкият Йордан също харесвал Румяна и двамата братя се скарали жестоко. После се сбили и по-малкият успял да убие брат си Петър. Зарадван, че Румяна и огромното богатство ще останат само за него, той се впуснал стремглаво в нови битки, за нови плячки. Алчността му нямала край. Скоро обаче той си получил заслуженото възмездие — бил убит.

Чакала Румяна да се върнат двамата братя — разбойници, чакала да я насилат и убият и плачела горчиво. Намерила големия камък на изхода, но силите ѝ не стигали да го помръдне. А и той стоял там много години и едва ли някой би могъл да го отмести. По едно време се досетила, че навярно пещерата имала друг таен изход, през който се промъквали братята.

Като се лутала насам-натам из голямата пещера, тя попаднала на несметните богатства, събирани отначало от дружината на бащата Кара Кольо и после от синовете му. Какво ли нямало там — златни и сребърни монети, обеци, пръстени, огърлици... Злочестото момиче изобщо не им се зарадвало. То искало само да се измъкне от там и после да доведе своите бедни съселяни да си вземат от тях колкото искат.

Свещите отдавна се били свършили и девойката стояла в пълна тъмнина. Храната ѝ също привършвала, силите я напускали. Не можела вече дори да плаче. Бродела като призрак из пещерата, която ѝ приличала на голям гроб. Тъкмо когато била вече съвсем отчаяна и слаба, случайно открила тайния изход. Измъкнала се от своя затвор и със сетни сили стигнала до дома си. Като влязла при отчаяните си родители, тя казала: „Да знаете колко пари, колко злато, много злато има там, там...“ и припаднала. Когато се свестила, изобщо не била на себе си. Не знаела нито коя е, нито къде се намира. Само безконечно повтаряла думите: „Пари, много пари, много злато и лоши разбойници“.

Мъчили се хората да узнаят от злочестата девойка къде е тази пещера с несметните богатства, но... напразно. Тя нищо не помнела. Била си загубила ума напълно, горката, от преживяните ужаси в тъмната пещера. От голямата ѝ хубост нищо не останало — посърнали някога тъй свежите ѝ бузи, помръкнал морният ѝ поглед, гъстите ѝ черни коси посивели и започнали да капят. Белите ѝ като синци зъби пожълтели и също започнали да падат. Заприличала на старица.

Напразно водели Румяна по пещери и по чукари. Тя сочала с пръст всички и с писък бягала към селото. Наскоро се поминала и отнесла тайната за несметните богатства от пещерата в гроба си.

В Лудогорския край от поколение на поколение се предава легендата за нещастното момиче и голямото имане на Кара Кольо и хората копаят ли, копаят, но земята ревниво пази своите тайни.

Но старите иманяри от село Топчии вярват, че някой хубав ден това съкровище, опръскано с толкова много сълзи и кръв, запазило тайните на много човешки драми, ще бъде намерено и поставено в нашите музеи. Ще го гледат наши и чужди посетители, ще му се радват, но и ще виждат в него да блестят чистите сълзи на злочестото момиче от онова далечно мрачно време.

МЕЛНИШКИ КАМЪК

Неописуемо тежко било положението на българския народ. Турски орди обграждали селата, палели къщите, които предварително ограбвали. Отвличали моми и млади невести, които по-късно потурчвали и завеждали в своите хареми. Насила отвличали и млади момчета еничари да ги правят. Върлували и всякакви разбойнически банди, в които навярно имало и българи, и цигани. Те върхлитали нощем върху заспалите мирни села, а денем се криели в скривалищата си. Спускали се изневиделица като хала страховита и грабели, насилвали, палели и убивали най-безмилостно.

В голям страх живеели жителите на едно малко селце в Мелнишкия край. Те постоянно научавали, че някое съседно село е опожарено, разграбено, че от друго са взели моми и невести, от трето — малки момчета. Вечер си лягали облечени и така осъмвали с отворени очи и присвити сърца. А през деня никаква работа не им споряла. Били уморени, отчаяни. Носели се слухове, че турските орди вече наближавали тяхното село.

Един ден старец от селото се сетил, че в една близка местност има тепе, което някога е било тракийско градище. Под това тепе имало голяма пещера с два изхода. Единият обаче бил затрупан от наносите на някогашна река и се намирал в почти отвесен скат. Но за късмет, другият изход бил проходим и имал дори малка вратичка със запазена от времето брава.

Старецът събрал хората и им разказал за тепето и пещерата под него. Селяните събрали набързо най-необходимите си вещи и тръгнали натам. Настанили се в студената и тъмна пещера и заживели своя кучешки живот. Но така поне по-малко се страхували от турците. Всяка нощ излизали по двама мъже да пообиколят наоколо за някакви новини. А те, новините, били лоши. Разбойническите шайки все повече и повече приближавали до тяхното село. През деня никой не смеел да излиза извън пещерата да не би да го забележи нечие вражеско око.

Но невеста Милкана имала малко бебенце, което постоянно плачело, навярно заради мръсните си пелени. Нямащо как, младата майка трябвало да отиде на реката да ги изпере. И ето че една ранна утрин Милкана взела дрешките, малкото коритце с бебето и тръгнала към близката река. Всички в пещерата се страхували много за нея. Тя била голяма красавица и имала добра дума за всеки човек от селото, затова всички тръпнели от страх за нея.

Милкана излязла от пещерата и с наслада вдъхнала свежия утринен въздух. Ох, колко задушно и тягостно било вътре, но нали това било тяхната единствена закрила от разбойниците?! Слънцето изпращало потоци светлина към земята и стопляло всяка жива твар. Стоплило се и сърцето на младата невеста. Тя се огледала наоколо и като дете се зарадвала на тревичките, на малките цветенца сред тях, пълни с работливи пчелички. Ослушала се и чула дивните песни на птиците. Колко ѝ липсвало това в тъмната пещера? Но после бързо се сетила за своето окаяно положение и за положението на целия им поробен народ и забързала към реката.

Оставила внимателно детенцето на брега и започнала да пере пеленките в коритото. Скоро обаче доловила някакъв силен шум и погледнала надолу. В миг се вцепенила от ужас. По пътя откъм селото вървяла потеря турци. Те също я забелязали и бързо започнали да се катерят по скалите към нея.

Скоро щели да я заловят. Милкана усилено мислела. Към пещерата не бивало да хукне. Не бивало да се остави и да я заловят, защото у нея бил единственият ключ от входа на пещерата. Така щели да открият съселяните ѝ и да ги избият всичките.

Време за мислене нямало. С нейния млад живот било свършено, с детето ѝ — също. Тя бързо хвърлила ключа в реката, взела малкото коритце и положила в него свидната си първа рожба. Целунала го, заплакала неудържимо и го хвърлила в реката. После бързо скочила в студените води, които ласкаво я прегърнали и скрили завинаги от поробителите. Скрит за тях останал и ключът от входа на пещерата, в която хората останали живи да жалят за младата невеста Милкана, която бе жертвала младия си живот, както и този на детенцето си.

Реката се разбунтувала и замятала страшни вълни, които сякаш искали да изскочат от коритото ѝ и да застигнат виновниците за двете скъпи жертви. Турците стоели мълком до брега, занемели от случилото се. Като че ли и те жалели за двата млади живота. Нали все пак и те били хора простосмъртни?!

От тогава тази местност се нарича „Мелнишки камък“ по името на Милкана и каменната пещера, послужила за укритие на цяло едно село в онези тежки кървави времена.

ПЛАНИНАТА ДУР-ДАА

Турският султан веднъж издал такава заповед: „От днес нататък в неговата държава всички хора да говорят само на турски език!“ На този, който не изпълни тази заповед, щели да му отрежат езика. Нямало що да сторят бедните християни, започнали да учат този език. Мало и голямо проговорило на турски. Било задължително да се говори на този език не само из града, но и в къщите, та дори и в църквата.

Когато научил това, султанът много се зарадвал, но веднага му дошла наум друга мисъл — да вземе, та да потурчи всички християни. Един ден той извикал духовния водач на християните и му казал, че смята да потурчи всички. Най-напред, разбира се, трябвало самият той да се потурчи и да даде пример на другите. Щом чул това, патриархът много се натъжил и уплашил. Бил много набожен човек и дума не давал вярата си да смени. Тогава султанът му рекъл:

— Чуй ме добре, патриарх ефенди, аз думата си на две не правя! Или ще се потурчиш с целия си народ, или всички до един под сабята ще минете! Само едно, единствено нещо може да ви спаси. Пише го във вашето Свето писание: „Ако имате вяра колкото едно синапено зърно, да речете на планината: Премести се! — и тя ще тръгне да ходи“. И така, три дни срок ти давам да събереш хората си и да накарате планината край града ни да тръгне. Хе, там до оня кръст да стигне и няма да ви потурча. Ама ако не проходи — или ще се потурчите, или ще ви избия до крак, тъй да знаеш!

Патриархът се вкаменил от ужас — как ще накарат планината да ходи?! Станал, поклонил се на султана и с натежали крака си тръгнал.

Вечерта събрал всички мъдреци и големци, за да им съобщи грозната вест. Казал им набързо какво е решил сега султанът, след като всички научили турския език. Старците се видели в чудо: мислили, мислили, умът им не стигал що да сторят. Най-послед водачът им казал да си отидат по домовете и да се молят на Бога три дни и три нощи. Трябвало да се надяват, че Господ ще чуе молитвите им.

Старейшините изпратили хабер по всички места, където живеели християни, да се молят Богу три дни и три нощи, като пазят пълен пост.

Научили тази ужасна вест, християните се събрали в своите църкви и започнали да се молят горещо на Бога да премести планината и да ги избави от потурчването. И в престолния град християните отишли в своята църква. Молили се цял ден, без да ядат и да пият. Така изминал първият ден. Молили се непрестанно, но молитвите им отивали напразно. Оставал само един ден. Всички тръпнели в ужас при мисълта, че трябва да се потурчат или да умрат.

Изведнъж, както се молел усърдно патриархът, му се явил Божи ангел и му рекъл:

— Планината може да проходи само ако повикате едноокия обушар — кърпач. Той трябва да се помоли заедно с вас, когато отидете при планината.

След като видял това видение, патриархът се зарадвал. В него оживяла надеждата, че Бог може да чуе молбата им да не се потурчат. Веднага изпратил хора да потърсят обушаря и го доведат.

Този кърпач — обушар бил свят човек. Имал само едно око, защото си извадил другото, когато лоша жена се опитала да го изкуши да съгреша. Отишла при него да ѝ направи чехли. Обушарят знаел, че тя е много грешна жена, но не ѝ отказал услугата. Само сипал пред вратата си пепел и я накарал там да стъпи, за да ѝ вземе мярка, без да види краката ѝ боси. Но жената била много лукава и решила да го вкара в грях на всяка цена — не приела да стъпи в пепелта. Тогава обушарят ѝ казал да си върви, защото отказва да направи чехлите ѝ. Тя обаче се направила, че не чува какво ѝ казва и се събула боса. После набързо тикнала пред очите му единия си бял и красив крак. Без да иска бедният обушар съзрял този изящен крак с дясното си око и в сърцето му се появило изкушение. Тогава извикал със силен глас:

— Ах ти, лоша жено, искаш да ме изкушиш, но знай, че няма да можеш! По-добре да остана с едно око и да отида в рая, отколкото с две очи — в ада!

Като казал това, кърпачът грабнал шилото и избол дясното си око. Когато жената видяла, че човекът си избол окото само защото е зърнал босия ѝ крак, се ужасила и побягнала през глава. Казват, че оттогава се покаяла и заживяла честен и праведен живот.

Ето как общарят — кърпач станал едноок и свят човек. Християните се възхищавали от постъпката му и го почитали като светец.

Хората, изпратени от патриарха, търсили този човек къде ли не. Накрая го намерили в една полутъмна изба нещо да майстори. Навярно правел обувки за някой беден човек. Като чул за какво го викат, си помислил, че си правят майтап с него. Но ще, не ще, трябвало да тръгне с тях.

Завели едноокия общар в църквата на престолния град, където били събрани всички християни. Духовният им водач му се поклонил като на големец. Кърпачът се засрашил от това и също направил дълбок поклон. Тогава му разказали какво иска от тях турският султан. Ако не накарат планината да проходи, насила ще ги потурчат или всички под сабя ще минат.

Привършвал вече третият ден от султанската заповед. След като дълго се молили в църквата, всички излезли навън с кръстове, серафими и знамена и започнали в един глас да викат: „Господи, помилуй! Молим те, Боже, помогни ни в тази беда за слава на името Ти!“

Султанът също излязъл с войската си, за да се погаври с християните, преди да ги потурчи или посече. Не вярвал, че планината може да се помръдне от мястото си. Не знаел той думите на Христос: „Кое то за людете е невъзможно, за Бога е възможно“.

Когато хората стигнали до планината, патриархът помолил общаря да й каже да тръгне към града. Кърпачът се видял в чудо и започнал да ги увещава, че той не е никакъв светия и че нищо не може да направи. Но хората не отстъпвали — продължавали упорито да го молят. Накрая той склонил и казал на планината: „Ходи!“

И станало чудо. Огромната планина изведнъж се отделила от земята и тръгнала да се движи. Хората тръгнали към града — и планината след тях.

Като видял това чудо неவிжданo, султанът се ужасил и започнал да моли патриарха да спре планината, защото тя скоро щяла да влезе в града и да затисне всички и всичко. Тогава общарят казал на турски език на планината: „Дур, дааа!“

И планината се заковала на място, близо до града. Християните останали живи и здрави и непотурчени, благодарение на молбата,

отправена към Бога от светия едноок обущар.

От тогава и до ден-днешен наричат тази планина „Дур-даа“.

СВАТБАРСКА КИТКА

Днешният град Хисар с прочутите си лековити минерални бани бил известен и с името Траяновград. Всеки, който е ходил там, знае, че целият град е ограден с крепостни стени. А думата крепост на турски език е „хисар“. Може би затова по-късно е приел името Хисар. Огромните стени около него са направени още през античността, но техните развалини стърчат и днес на доста голяма височина.

За изграждането на тези стени се разказват най-различни легенди, сред които се откроява тази за сватбарската китка.

В онези далечни, далечни времена за построяването на огромните крепости било свикано цялото мъжко население на областта. По-право насила било завлечено там. Нещастните строители били на този голям строеж зиме и лете, без да им позволяват нито ден отпуск през годината, за да отидат при близките си и да отдъхнат за малко от тежкия непосилен труд. И в зной, и в дъжд, и в сняг под бичовете на надзирателите те градили крепостните стени, примесвайки ги със сълзи и кръв. А този строеж траял дълги, дълги години. Понякога хората умирали там, горе на строежа, без да са видели от много години семействата си. Почти всеки ден около тези грамади обикаляли старите родители на зидарите горе, жените и децата им, но всички те бивали жестоко прогонвани от надзирателите.

Един от мъжете, които имали нещастieto да работят там, бил взет насила от своя дом на другия ден от сватбата му. Младата невеста си изплакала очите по своя отвлечен жених и неведнъж обикаляла тези зловещи стени, но никой не я допускал до него. После родила син, когото отгледала сама без баща му. Докато бил пеленаче, тя обикаляла строежа, но после решила да не наскърбява детето повече с тъжната гледка на крепостните стени с неволниците горе.

И така, макар и без баща, синът пораснал и станал хубав, строен момък. Момите в селото лудеели по него. Накрая си избрал за изгора мома лична като него. Застягали се за сватба, а майка му го накарала да отиде при баща си на строежа и да му поиска благословията.

Момъкът послушал майка си и отишъл при големите стени. Разпитвал за баща си и накрая стигнал при голямата южна врата на крепостта, където баща му работел на „Камилите“.

Когато на бащата показали сина със сватбарската китка в ръка, той, без да се поколебае, грабнал един голям камък и го хвърлил върху него. Работници и надзиратели се вкаменили от ужас. Сякаш слънцето на небето спряло да пече. Цялата природа занемяла. И в смъртта си синът стискал сватбарската китка, а посинелите вече устни сякаш мълвели: „Защо, тате, защо?“

Жестока била постъпката на бащата, но тя била израз на голяма бащина обич, израз на нечувана мъка. Не искал той, злочестият баща, синът му да изживее същата робска участ като него. Не искал и той да остави младата си невеста сама и да не познава сина си като него.

А сватбарската китка и до ден-днешен расте по развалините на „Камилите“, за да напомня на всички туристи за онова жестоко робско време, за жестоката постъпка на голямата бащина обич.

ГЕРГЬОВСКА СКАЛА

Преди много, много години Свети Георги, подгонен от върли душмани, се изкачил на върха на една скала, която се намирала на около пет километра от село Бачево в местността „Шумато“. Тази скала била някак си прикрита от любопитните погледи на преминаващите през Рила планина всякакви завоеватели и пътешественици. Била обградена от хубави борови гори и най-различни храсталаци.

Измъчени от всякакви насилия и убийства, от завоеватели и разбойници, заедно със Свети Георги тук дошли и много хора от околността — да намерят някакъв отдушник на голямата си мъка и да изградят оброчище. Искали на всяка цена да запазят вярата си и да създадат ново селище, скрито от вражески очи. Скоро започнали да палят свои огнища, да си изграждат жилища, да отглеждат животни. Така се създадо едно ново селище, което хората нарекли Галян — тихо и заветно място.

Покрусена от тежкия живот, в новоизграденото селище дошла и мома Ангелина. Тя била бяла и червена, хубава като звезда Зорница. Сред момите била най-лична и напета. Както умело водела в празнични дни хорото, така умело участвала наред с мъжете в битките, които понякога се налагало да водят жителите на новото селище Галян.

Свети Георги бил силен и смел, юнак над юнаците. Славата му се носела наблизо и далеч и вече душманите не смеели да преминат край скалата, където живеел. През девет села в десето се чуло как успял да убие триглавата ламя, която изпояждала животните и изпивала водата от изворите.

Юнакът бил и много трудолюбив земеделец. Успял да увеличи реколтата и животните си. Натрупал голям имот. В околността започнали да пеят песни за него. В тях се разказвало не само за великанската му сила, но и за голямото му трудолюбие. Бил и хубавец — среден на ръст, с очи сини като небето, силен и здрав като скалата,

на която се заселил. Кога повеждал хорото, мало и голямо му се радвало.

Скалата, станала в онези тежки времена убежище на Свети Георги и хората му, носи и до днес неговото име „Гергьовска скала“. Тя е свидетелка на упорит труд и люти боеве и е здрава като душите и вярата на хората, живели някога там. Говори се, че те правели големи курбани за здраве и берекет, извивали кръшни хора на три ката.

На Гергьовден хората от този край ходят на тази скала. Тя е станала нещо като тяхно чистилице. На върха ѝ има някакъв отвор, през който хората се провират. Говори се, че праведните успяват да минат през него, а грешните — не, скалата не ги пуска.

И сега хората от всички националности в нашата страна тачат Свети Георги и смятат, че той брани земята, хляба, добитъка и труда на земеделците. Хората посещават Гергьовската скала, за да се зареждат с вяра и сили за бъдните дни.

МОМАТА С ТЕПСИЯТА

Хасан бей Оглу пренесъл големия си харем в селището Хисар, за да бъде по-близо до топлите минерални извори. Мъчели го болки в застаряващите вече кости, та искал всеки ден топли бани да прави.

В харема на бея имало млади жени и девойки от всички краища на голямата турска империя. И всички те били от хубави, по-хубави. В голямата одая до прозореца седяла девойка и тъжно гледала навън. Не я радвал нито хубавият слънчев ден, нито красивите дървета край сградата, нито бистрата вода, бликаща от фонтана. Тя не чувала шушукането и смеха на другите ханъмки. Вслушвала се само в песента на славея, кацнал на дървото до прозореца. От хубавите ѝ черни очи капели постоянно сълзи, като че ли в тях имало някакъв извор.

— Хайде, българска девойко, ставай, че беят те вика — стреснал я гласът на една стара ханъма. — Пък пречупи най-послед този инат, нали знаеш, че няма що да сториш!

Красивата българка се изправила бавно и тръгнала по тесните коридори, където дебели евнуси ѝ правели почтително път. Като влязла при бея, се стъписала — одаята била пълна с мъже, навярно негови приятели. Похотливите погледи я обгърнали отвсякъде като мръсни пипала. Разнесли се гръмки възгласи:

— Машалла, машалла!

Момата не свела очи пред тези мръсни погледи, а гордо вдигнала глава. Хасан бей просъскал през зъби:

— Непокорните винаги се наказват със смърт, но ти ми падна на сърце и аз ти дадох още един шанс. Днес е последният ден от срока, който ти определих. Е, ще склониш ли най-сетне глава?

Девойката дори не трепнала.

— О, как ви мразя! — бил краткият ѝ отговор.

— Бързо я съблечете! Нека гола да разнася баклавата! — изкрещял бейт, треперейки от ярост.

Българката не позволила да я докоснат — сама се съблякла. Дългите ѝ черни като смола коси покрили изваяното ѝ сякаш от

мрамор тяло. С тежката медна тепсия тя пристъпила в шумната одая. Всичко се сливало пред очите ѝ — пръстите на турците, опитващи се да погаят нежната ѝ кожа, жадните им погледи... Гледала само към Хасан бей. Когато похотливата му ръка се протегнала към нея, тя стоварила с все сили тежката тепсия върху главата му... После бавно отпуснала ръката си с кървавата тава.

В шумната одая се възцарила пълна тишина. Гостите на бея сякаш се вкаменили от изненада и ужас. Дори не усетили падащите върху тях парченца от изкусно направената баклава. За миг секнала и песента на славея вѣн, за да се извиси после още по-възторжена, като възхвала за храбростта на българската девойка.

Когато рано на другата сутрин я качили на кладата, хубавите ѝ очи кротко се усмихвали. Скоро огънят я обхванал цялата. Тогава от очите ѝ капнали две едри сълзи и станало чудо — от пламъците изпърхала гургулица и полетяла волна в простора. Тя, както и девойката, искала да бъде свободна...

И днес в централния парк на град Хисар има шадраван с изваяна статуя на девойка, която държи над главата си тежка тепсия.

ПРИЯТЕЛИ

Халиф Ал Шихаб се славел с това, че най-ожесточено гонел размирниците в своите владения и хванел ли ги, набързо ги осъждал и обесвал, без да му мигне окото.

И този път той скоро, скоро произнесъл страшната присъда:

— Утре, когато слънцето се окъпе в морето и изтръска и последната капка вода от себе си, бутнете бурето изпод краката на размирника Рашид!

Осъденият смирено изслушал присъдата си и помолил:

— Велики господарю, пусни ме да отида да се простя с либето си, преди да ме обесят.

Халифът се поколебал как да постъпи, но тогава от тълпата излязъл един момък и гарантирал, че приятелят му Рашид ще се върне.

— Аллах ми е свидетел, че съм готов да повярвам и на двама ви, но смятам, че е по-добре, докато единият се върне, другият да влезе в клетката! В такъв случай все ще има кого да обесим утре — разпоредил се господарят Ал Шихаб.

За приятеля на Рашид, пхнат в клетката на непокорните, нощта изминала много бързо. Небето на изток пламнало от изгряващото слънце. Набързо се събрала голяма тълпа любопитни граждани. Извели приятеля на осъдения Рашид.

— Сам си е виновен за тази зла участ! — казал халифът и дал знак на палача да бутне бурето под краката му.

— Всемогъщи господарю, не виждаш ли, че слънцето все още се къпе в морето? — извикал отчаяно момъкът под бесилката.

— Нима още вярваш, че приятелят ти ще се върне тук доброволно? — усмихнал се халифът. — Добре, ще почакаме още малко.

В това време се чул шум откъм насъбралата се голяма тълпа. Хората се отдръпнали да сторят път на осъдения, който бързал към ешафода, целият потънал в прах. Той понечил да се качи върху бурето с думите:

— Благодаря ти, приятелю мой, загдето ми помогна да видя и се сбогувам навеки с моята мила годеница. Дълъг и труден бе пътят, та ти едва не загина заради мен. Благодаря ти от сърце! Готов съм да приема смъртта. Вече не се боя от срещата си с Аллах. Искрено вярвам, че той ще прости прегрешенията ми.

Като чул тези думи, халифът вдигнал ръка да спре екзекуцията на Рашид. Наредил на стражата да отведе в двореца двамата верни приятели.

Слънцето изтръскало последните капки вода от себе си и продължило своя всекидневен път по синята небесна шир. Тълпата облекчено въздъхнала.

Когато в залата на халифа тримата най-после останали сами, Ал Шихаб ги попитал:

— Кажете ми, мога ли да стана третият ви приятел?

ПРОВАДИЯ

Реджеб бей имаше двама сина — Ахмед и Мехмед.

Растяха момците здрави и силни, снажни и красиви. Двегодишната разлика във възрастта им не личеше. Приличаха си като еднояйчни близнаци. Хората затова и ги бъркаха често един с друг. Буйни черни къдрици се виеха над високите им чела, дяволити искрици проблясваха в големите им тъмни очи. Всички в селището се радваха на голямата им хубост. Пък и почтителни младежи бяха сторваха път и правеха темане на по-старите хора.

Беят мислеше хареми да им прави, но те се влюбиха в една-единствена мома — Биляна. Във всичко си отстъпваха, но за девойката и двамата здраво държаха. Баща им се видя в чудо... Ех, да можеше някак да я разделят...

А Биляна беше най-личната мома в селището. Дори в цялата Варненска околност нямаше по-красива от нея. Имаше златисторуси дълги коси, очи сини като метличини, бяло като сняг, лице, алени устни като зрели ягоди и тънки, сякаш с молив изписани, вежди. А снагата ѝ — стройна и висока, се кършеше като ела в буйните празнични хора. Беше и голяма певица. Запееше ли по нивята, дори птиците, омаяни се спираха да я послушат. Гледаха я двамата бейски синове, дивяха се на голямата ѝ хубост и от сърце я желаеха.

Дълго мислиха бащата и синовете как да постъпят и накрая решиха. Реджеб бей намери изкусни майстори — зидари и набързо издигна две хубави къщи за синовете си, разположени на двата баира. Слънцето се оглеждаше учудено в големите им прозорци. По-трудно беше да поискат Биляна от родителите ѝ и да кажат, че дъщеря им ще живее една седмица при единия брат и една — при другия.

— Божичко! — изпищя майката на момичето — да я подхвърлят така, сякаш е някаква топка за игра?! Не, не съм съгласна!

Но какво ли можеха да направят бедните родители на момата? Нали властта и богатството бяха в ръцете на бея? Колкото и да плачеха

и се вайкаха, момичето стана ханъма. Облякоха я с най-скъпи одежди и... наистина я запремятаха като топка.

Живееше Биляна една седмица при Ахмед и тъкмо посвикваше с него, от другия баир се провикваше Мехмед:

— Проводѝ я!

После отиваше една седмица при Мехмед и тъкмо поопознаваше характера му, от насрещния баир се обаждаше Ахмед:

— Проводѝ я.

Хората започнаха да свикват с мисълта за този начин на живот, за тая чудновата братска подялба. Те толкова често чуваха израза „проводѝ я“, че започнаха да наричат селището си „Провадия“. Така се нарича и сега — град Провадия.

НОС КАЛИАКРА

Чуждоземни нашественици завладели крайморските селища и заграбили всичко, което им харесало. Взели в плен и четиридесет девойки, които били от хубави, по-хубави. Всички те били стройни като млади тополки, с бели лица и дълги, черни като смола, или руси, блестящи като злато, коси.

Завоевателите докарали своите пленнички на нос Калиакра и ги затворили в една от пещерите там. Пред входа ѝ поставили стража и с нетърпение зачакали нощта. Тогава ще започнело буйното веселие и красавиците щели да бъдат поделени помежду им.

Общата зла участ сближила момичетата. Те станали близки като родни сестри. Нито една от тях не искала да се гаврят с нея поробителите. Цял ден се прегръщали и оплаквали своята младост, първата си любов, недоизживения живот... Път за спасение нямало.

Към края на деня сред групата нещастници се чул глас:

— Все пак има начин да се спасим!

— Но как? — обадил се друг момински глас. — Тази тъмна пещера има само един изход и той е добре заварден от стражите.

— Има начин да запазим моминската си чест и свободата си! — обадила се пак първата девойка.

Всички момичета се обърнали към нея с плаха надежда.

— Морето ще ни приюти в своите хладни прегръдки казала тя и посочила малкото прозорче в дъното на пещерната стая.

Някои от момичетата, току-що разбрали мисълта на своята посестрима, се разридали горчиво. Млади били, не им се умираше. Други бързо се съвзели и започнали да утешават другарките си с думите:

— Нищо друго не ни остава, щом са ни докарали тук. По-добре е да умрем, отколкото да се оставим да си играят с нас! Нека останем чисти и неопетнени!

Дълго се вайкали момичетата и оплаквали своя погубен живот, но времето напредвало и те смело решили съдбата си — по-добре

смърт, отколкото живот в робство. Погледнали през малкото прозорче, което се намирало над огромна пропаст. Долу вълните на Черно море се разбивали шумно около балваните, натрупани под тесния издатък на носа. Слънцето вече клоняло на залез и разсипвало своите бакърено-червеникави багри по синята морска шир.

С прималели сърца девойките започнали да се приготвят за своето последно пътешествие. Смелата девойка, която предложила този план, застанала до прозореца и протегнала настрани двете си изящни ръце. Тя поискала за тях да се хванат двете най-страхливи момичета. После всички се заловили една за друга. Девойката направила крачка напред към прозореца и моминските редици от двете ѝ страни трепнали като крила на птица преди полет.

Никой не узнал как са се промъкнали девойките през малкото прозорче и как са успели да политнат едновременно към морето. Когато войниците ги забелязали, те приличали на ято жерави, летящи в триъгълник. Най-смелата девойка порела с гърдите си въздуха най-отпред, а след нея се веели хубавите коси на момичетата, приличащи много на криле на птици. Потресени от тази тъй чудновата гледка, завоевателите не се сетили, че може да направят опит да ги спасят от удавянето.

Морските води поели ласкаво в своята хладна прегръдка четиридесетте хубавици. Приютили ги завинаги в своите дълбини чисти и невинни, неосквернени от похотливите нашественици. Оттогава лобната скала, надвесена над буйните вълни на морето, носи името „врата на четиридесетте девойки“, а легендата за тях е като маяк в мрака на безмилостното време. Маяк като фара на нос Калиакра, който осветява пътя на всички пътуващи в нощната тъма.